

KIHUN JULKAISUSARJA NRO 76

Selvitys valtion valmennus- ja harjoitteluapurahoista urheilijoille 1995–2020

Jari Lämsä

KIHUn julkaisusarja, nro 76

Copyright © Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, 2020

ISBN 978-952-7290-19-4 (verkkojulkaisu)

ISSN 2489-8317 (verkkojulkaisu)

Kaikki oikeudet pidätetään. Tämän julkaisun tai sen osan jäljentäminen ilman tekijän kirjallista lupaa painamalla, monistamalla, äänittämällä tai muulla tavoin on tekijänoikeuslain mukaisesti kielletty.

Jyväskylä 2020

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	4
-------------	---

JOHDANTO	6
----------	---

URHEILUN KENTÄT JA APURAHAJÄRJESTELMÄ	7
---------------------------------------	---

Nykyaikaisen urheilun kentät	7
------------------------------	---

Apurahajärjestelmän synty ja muutokset	8
--	---

Apurahojen hakeminen ja myöntäminen prosessina	10
--	----

APURAHAT TAITEESSA JA URHEILUSSA	12
----------------------------------	----

Taiteilija-apurahat	12
---------------------	----

Urheilijan apurahat Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa	13
--	----

Urheilijan julkiset tuet Hollannissa ja Uudessa-Seelannissa	14
---	----

VALTION URHEILIJA-APURAHAT 1995-2020	16
--------------------------------------	----

Myönnetyt apurahat ja niihin käytetyt eurot	16
---	----

Apurahaurheilijoiden sukupuoli, ikä ja apurahauran pituus	19
---	----

Lajiryhmien ja urheilulajien osuudet urheilija-apurahoista	22
--	----

SELVITYKSEN KESKEISET TULOKSET	24
--------------------------------	----

LÄHTEET	26
---------	----

LIITTEET	29
----------	----

TIIVISTELMÄ

Tämän selvityksen tarkoituksena on analysoida valtion urheilija-apurahajärjestelmää ja sinä tapahtuneita muutoksia vuosien 1995–2020 välisenä aikana? Selvityksessä kysytään, millaisia muutoksia apurahojen jakopolitiikassa on tapahtunut? Miten apurahat ovat jakautuneet eri lajeille ja lajiryhmille ja paraurheilulle? Miten mies- ja naisurheilijat ovat menestyneet apurahajaossa? sekä miten hyvin apurahat ovat vastanneet niiden tarkoitusta - luoda taloudelliset edellytykset ammattimaiselle ja päätoimiselle valmentautumiselle.

Aineistona selvityksessä toimivat opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemat päätökset urheilija-apurahoista 2001–2020 sekä Suomen olympiakomitean vuosikertomuksissa (1995–2020) julkaistut vastaavat tiedot, jotka ovat sisältäneet myös apurahaurheilijoiden henkilökohtaisten valmentajien saamia apurahoja. Selvitystä varten on haasteltu Opetus- ja kulttuuriministeriön huippu-urheilusta vastaavaa viranhaltijaa Hannu Tolosta sekä Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön johtajaa Mika Lehtimäkeä. Apurahajärjestelmän alkuaikojä on hahmoteltu myös aiheesta kirjoitettujen Helsingin sanomien artikkeleilla, jotka löytyvät lehden sähköisestä hakupalvelusta (<https://www.hs.fi/haku/>).

Valtion urheilija-apurahajärjestelmä syntyi 1990-luvun puolivälissä. Aikana, jolloin vahvat urheiluliik-
keet hajosivat Suomessa, ammattilaisuus levisi kansainväliseen huippu-urheiluun ja Olympiamenes-
tys ei ollut enää itsestään selvyyä Suomelle. Olympiakomitean ehdotuksesta Suomen valtioneuvosto
teki vuoden 1994 lopulla päätöksen, jolla myönnettiin 30 Atlantan 1996 ja Naganon 1998 Olympialais-
ten mitaliehdokkaalle 60 000 markan (14 290 euroa vuoden 2019 rahan arvossa) vuotuinen tuki. Tuen
muodoksi määrytyi apuraha. Mallia otettiin taitelija-apurahoista, joita oli jaettu jo vuodesta 1968 läh-
tien. Urheilijoiden apurahajärjestelmästä, joka vakinaistettiin vuonna 1999, muotoutui kuitenkin oman-
laisensa kokonaisuus, jossa on tällä hetkellä kolme eri suuruista apurahaluokkaa: 6 000 €, 10 000 € ja
20 000 €. Vuonna 2020 apurahan sai yhteensä 264 urheilijaa.

Valtion urheilija-apurahoja on jaettu vuosien 1995–2020 välisenä aikana yhteensä 2 774 kappaletta.
Rahaa apurahoihin on käytetty yhteensä 27,8 miljoonaa euroa. Tukea on jaettu yhteensä 814 urheilijalle.
Lisäksi on tuettu apurahaurheilijoiden henkilökohtaisia valmentajia yhteensä noin 2,2 miljoonalla eu-
rolla. Koko apurahahistorian ajalla tarkasteltuna miehet ovat saaneet 60 % jaossa olleista apurahoista,
mutta viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana naiset ovat ohittaneet miehet niin apurahojen luku-
määrässä kuin jaossa olleessa euromäärässä. Suurin yksittäinen tekijä tasa-arvoistumisessa on ollut
naisten jääkiekon maajoukkuepelaajien nousu 10 000 euron apurahalle vuonna 2018.

Alkuperäisessä suunnitelmassa tukea haluttiin ohjata myös urheilijoiden valmentajille ja 1990-luvulla
mitaliehdokkaiden valmentajat saivat jopa urheilijoita suurempia apurahoja. 2000-luvulla apurahaur-
heilijoiden henkilökohtaisille valmentajille on myönnetty pieniä 1250–3500 euron apurahoja.

Alun perin apurahoista nauttivat vain yksilölajien Olympiatoivot. Ensimmäisinä vuosina puolet tuesta
ohjautui hiihto- ja yleisurheilulajien huipulle. Vakinaistamisen myötä myös paraurheilijat tulivat apura-
hajärjestelmän pariin. Vuonna 2002 apurahojen merkitys laajeni, kun pienempiä apurahoja jaettiin myös
nuorille lahjakkaille urheilijoille. Vuonna 2014 suuren ja pienen apurahan väliin lisättiin vielä yksi uusi
apurahaluokka. Viimeisimpänä muutoksena joukkuelajien urheilijoille mahdollistettiin urheilija-apura-
hat vuodesta 2016 lähtien. Laajentumisesta huolimatta Olympialajien urheilijat ovat edelleen selvästi
suurin apurahojen kohderyhmä. Koko apurahahistorian aikana Olympialajien urheilijat ovat muodosta-
neet 82 % apurahaurheilijoista ja saaneet 79 % jaossa olleesta rahamäärästä.

Kansainvälisessä vertailussa, jossa tarkasteltiin Ruotsin, Norjan Tanskan, Hollannin ja Uuden-Seelannin urheilijoiden suoria taloudellisia, apurahoihin verrattavissa olevia, tukijärjestelmiä, suomalainen apurahajärjestelmä on apurahojen suuruudella mitattuna kilpailukykyinen. Tanskassa ja Uudessa-Seelannissa urheilijatuet eivät olleet kaikilta osiltaan julkisia. Kaikissa vertailussa mukana olleissa maissa urheilijan tulot vaikuttivat apurahan suuruuteen laskevasti tietyn rajan jälkeen. Kaikissa tukijärjestelmissä suoran taloudellisen tuen lisäksi tarjolla on erilaisia urheilun ja muun uran asiantuntijapalveluja. Hollannin apurahajärjestelmä on rakennettu maan minimipalkkatasoon pohjautuen ja siinä urheilijan urheilullisen tason ja taloudellisen tuen määräytyminen on erotettu kahdeksi eri prosessiksi.

Apurahojen alkuperäinen tarkoitus, tarjota mitaliehdokkaille taloudellinen turva ammattimaiseen harjoitteluun, on laajentunut eritasoisten huippu-urheilijoiden ja huipulle pyrkivien urheilijoiden tukemiseen. Viimeisen viiden vuoden aikana painopiste on selvästi siirtynyt yhä laajemman ja nuoremman urheilijajoukon tukemiseen. Puolet apurahan saaneista urheilijoista on ollut apurahalla ainoastaan yhden tai kaksi vuotta, mikä osoittaa urheilijan uran tai menestyspotentiaalin ennustamisen vaikeutta.

Apuraha on hyvä määräaikainen täsmätuki huipulle pyrkiville nuorille urheilijoille sekä niille menestyneille huippu-urheilijoille, jotka eivät ansioita urheilusta muutoin saa. Urheilijat tarvitsevat taloudellista tukea peruselämän tarpeisiin (ruoka, asuminen yms.) sekä urheilijana kehittymiseen. Menestys tuo osalle urheilijoista taloudellista bonusta sponsorituloina ja/tai palkkioina. Apurahojen roolin terävöittäminen urheilijoiden pitkäjänteisenä perusturvana parantaisi urheilijan asemaa ja mahdollistaisi ammatillaisuutta.

TUNNUSLUKUJA URHEILIJA-APURAHOISTA:

APURAHOJA JAETTU 1995–2020	2774 KPL
URHEILJOITA	814 KPL
URHEILJOILLE JAETTU RAHASUMMA	27,8 MILJ. €
VALMENTAJIEN APURAHAT 1995–2019	2,8 MILJ. €
OLYMPIAURHEILU (2479 PÄÄTÖSTÄ / 665 URHEILIJAA)	22,1 MILJ. €
EI-OLYMPIAURHEILU (196 PÄÄTÖSTÄ / 75 URHEILIJAA)	1,7 MILJ. €
VAMMAISURHEILU (362 PÄÄTÖSTÄ / 74 URHEILIJAA)	4,0 MILJ. €

JOHDANTO

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuosittain urheilijoille verottomia valmennus- ja harjoitteluapurahoja (jatkossa urheilija-apuraha) vuodesta 1995 lähtien. Apurahan tavoitteena on luoda urheilijan ammattimaiselle ja päätoimiselle valmentautumiselle taloudelliset edellytykset siten, että urheilijalla on mahdollisuus menestyä kansainvälisissä arvokisoissa. Urheilijan menestysmahdollisuudet tulevaisuuden arvokilpailuissa ovat myös ensisijainen arviointikriteeri apurahapäätöksissä.

Urheilija-apuraha on veroton. Urheilija voi myös opiskella ja työskennellä apurahakaudella. Toisaalta apurahalle on asetettu tulokatto, mikä tarkoittaa, että yli 80 000 euroa vuodessa ansaitsevat urheilijat eivät voi saada apurahaa. Apurahat luokitellaan tällä hetkellä kolmeen eri luokkaan. Suuri 20 000 euron suuruinen valmennus- ja harjoitteluapuraha on tarkoitettu ehdottomalla ja vakiintuneella kansainvälisellä huipulla oleville olympia- tai paralympialajien yksilöurheilijoille. 20 000 euron apurahan saava urheilija arvioidaan potentiaalisesti seuraavien olympialaisten tai paralympialaisten mitaliurheilijaksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020).

Keskikokoinen, 10 000 euron, suuruinen valmennus- ja harjoitteluapuraha voidaan myöntää sellaisille yksilölajien urheilijoille, jotka ovat kansainvälisissä arvokilpailuissa tai muissa vastaavissa kansainvälisissä kilpailuissa vakiinnuttaneet tasonsa 16 parhaan joukkoon olympialajeissa ja 8 parhaan joukkoon paralympialajeissa (Ks. liite 2.). Apurahalle voi päästä myös Ei-olympialajien yksilöurheilija, joka on mitaliehdokas seuraavissa lajin MM-kilpailuissa ottaen huomioon lajien erityispiirteet, kansallinen ja kansainvälinen arvostus ja taso, eri kilpailuluokkien taso sekä kilpailuihin osallistuvien maiden ja urheilijoiden määrä. Pieni, 6 000 euron suuruinen valmennus- ja harjoitteluapuraha on tarkoitettu yksilö- ja joukkuelajien urheilijoille, jotka urheilu-uran kehityksen perusteella arvioidaan tulevaisuuden arvokilpailumenestyjiksi.

Urheilija-apurahoista ei ole tehty selvitystä niiden historian aikana. KIHU – Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus toteutti selvityksen aikuisten maajoukkueurheilijoiden sosioekonomisesta asemasta vuonna 2013 (Kärmeniemi, Lämsä ja Savolainen 2013). Selvityksessä urheilija-apurahat koettiin niitä saaneiden urheilijoiden vastauksissa erittäin merkittäviksi urheilu- ja elämänuraa tueksi. 2010-luvulla apurahajärjestelmää onkin laajennettu ja painopistettä muutettu niin, että apurahoilla tuetaan aiempaa vahvemmin nuoria nousevia urheilijoita yhä useammassa lajissa.

Tämän selvityksen tarkoituksena on analysoida valtion urheilija-apurahajärjestelmää ja sinä tapahtuneita muutoksia vuosien 1995–2020 välisenä aikana? Selvityksessä kysytään, millaisia muutoksia apurahojen jakopolitiikassa on tapahtunut? Miten apurahojen kokonaismäärä ja jaettavat rahasummat ovat muuttuneet? Miten apurahat ovat jakautuneet eri lajeille ja lajiryhmille ja paraurheilulle? Miten mies- ja naisurheilijat ovat menestyneet apurahajaossa? sekä Miten hyvin apurahat ovat vastanneet niiden tarkoitusta:

- apurahojen tavoitteena on luoda taloudelliset edellytykset ammattimaiselle ja päätoimiselle valmentautumiselle sekä tavoitteena on pitkäjänteinen tukijärjestelmä urheilijoille
- urheilija-apuraha ei ole palkkio menestyksestä, vaikka sitä myönnettäessä arvioidaan myös menestysmahdollisuuksia kansainvälisissä arvokilpailuissa.

Raportin aluksi esitellään nykyisen huippu-urheilun kokonaisuus eri kenttien muodossa. Tämän jälkeen käydään läpi valtion urheilija-apurahajärjestelmän synty ja apurahapolitiikassa tapahtuneita muutoksia vuosina 1995–2020. Seuraavaksi avataan apurahojen haku- ja myöntöprosessi ja verrataan urheilijoiden tukia taiteilijoiden apurahiin sekä Suomen urheilijatukia muutamiin verrokkimaihin. Selvityksen keskeiset tulokset esitetään koko apurahahistorian ajalta ja lopuksi tulokset tiivistetään ja nostetaan esiin muutamia kehittämis ehdotuksia.

URHEILUN KENTÄT JA APURAHA- JÄRJESTELMÄ

NYKYAIKAISEN URHEILUN KENTÄT

Urheilijoiden apurahapolitiikan taustalla on ajatus tuen kohdentamisesta sen ansaitseville ja sitä tarvitseville urheilijoille. Tämä johtaa väistämättä joidenkin urheilijaryhmien rajaamiseen tuen ulkopuolelle. Nykyaikaisen urheilun kokonaisuutta voidaan hahmottaa Kuvion 1. mukaisesti erilaisina kenttinä (Lindfelt 2007; 2010; Ojala 2015). Urheilijoiden taloudelliset ansainta- ja tukimuodot ovat sidoksissa lajin kaupallistumiseen ja ammattimaistumiseen, lajin olympia- tai paralympiastatukseen tai lajin kansalliseen suosioon. Kuviossa erotetaan neljä erilaista kenttää, harrastehuippu-urheilu, yleisöhuippu-urheilu, ammattilaisuippu-urheilu sekä yrittäjyysurheilu, ja selvennetään kentän keskeistä toimintalogiikkaa urheilijan näkökulmasta. Lisäksi omaksi kentäksi erotetaan lahjakkaat nuoret urheilijat, tulevaisuuden huiput.

Valtion huippu-urheilun tukipolitiikan periteisenä lähtökohtana on ollut harrastushuippu-urheilun tukeminen pääosin urheilujärjestöjen kautta. Valtion urheilija-apuraha, suoraan urheilijoille kohdennettuna tukena, mahdollisti urheilijoiden ammattimaistumista 1990-luvun lopulla. Osa urheilijoista kuului jo tuolloin yleisöhuippu-urheilun kastiin. He kykenivät hyödyntämään arvokilpailumenestyksen sekä laajan kansallisen näkyvyyden ja suosion myös taloudellisesti. Valtion apuraha takasi heille yhä paremmat taloudellisen turvan.

Valtion ei sen sijaan tue taloudelliseen voittoon tähtäävää ammattilaisuurheilua (Opetusministeriö 2004, 44). Käytännössä raja on merkinnyt miesten jääkiekon SM-liigan ja jalkapallon Veikkausliigan sekä miesten jääkiekon ja jalkapallon maajoukkueiden rajaamista valtionavustusten ulkopuolelle. Myös apurahojen tuloaraja (80 000 €) karsii taloudellisesti menestyvät urheilijat pois tuelta. Ammattiurheilulajit ovatkin tulleet apurahakelpoisiksi nuorten urheilijoiden tukemisen kautta.

2020-luvulla myös urheilijan oma persoona ja kyky oman urheilijabrändin hyödyntämiseen avaa mahdollisuuksia urheiluyrittäjyyteen, jonka edelläkävijöitä ovat Suomessa olleet esimerkiksi lumilautailijat (Ojala 2015, 69–72). Ojalan nimeämässä luovassa yrittäjyysurheilussa lumilautailijat loivat uraansa perinteisten kilpailu- ja menestysrakenteiden sivussa panostamalla internetin kautta välitettyihin media-tuotantoihin sponsoreidensa tuella. Lautailija toimii yrittäjänä ja tuottajana, joka ”kykenee esittämään taitojaan lajinsa huipputasolla yleensä eri medioita hyväksikäyttäen ja tekee sitä ammatikseen.” (Ojala 2015, 71).

Yrittäjyyttä voidaan hyvin soveltaa myös muihin lajeihin, vaikka periteisimmissä lajeissa esteitä urheilijan luovalle toiminnalle asettavat mm. monitasoiset yhteistyösopimukset, jotka useimmiten estävät kuin mahdollistavat urheilijoiden omia ratkaisuja. Toisaalta oma urheileminen mahdollistaa lajin esittelyn tai ohjaus- ja valmennustoiminnan lähes poikkeuksetta. Sosiaalisen median mahdollisuudet tarjoavat uusia väyliä hyödyntää omaa urheilijabrändiä aiempaa monimuotoisemmin. Yrittäjyys on suomalaisessa urheilussa vasta nousussa oleva trendi, jonka suhde valtion urheilija-apurahapolitiikkaan on pääosin ratkaisematta.

KUVIO 1. Urheilun huipputason kentät ja niiden rahoitusrakenteet
(Muokattu lähteestä Ojala 2015, 71)

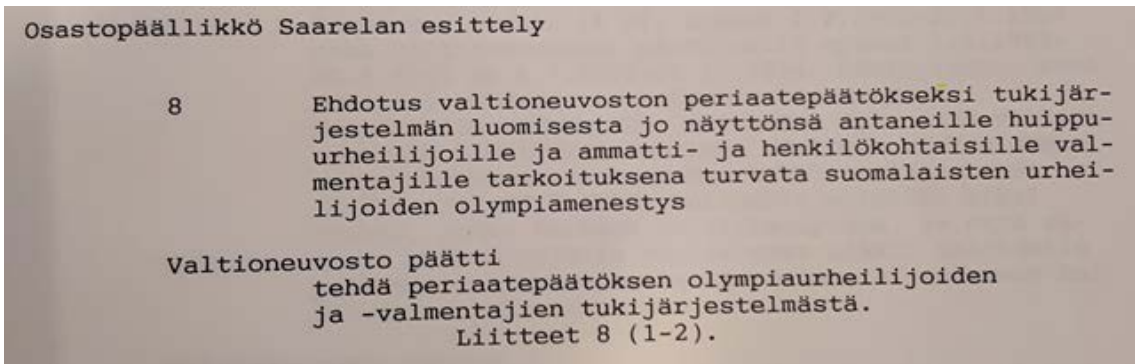
LAHJAKAS JUNIORI	HARRASTUSHUIPPU-URHEILU	KANSAINVÄLINEN KILPAILURAKENNE, JOKA PERUSTUU KANSALLISILLE OHJELMILLE EI AMMATTIURHEILUA	USEIMMAT PIENET OLYMPIALAJIT ESIM. PAINI, PURJEHDUS, JOUSIAMMUNTA
	YLEISÖHUIPPU-URHEILU	KANSAINVÄLINEN KILPAILURAKENNE, JOSSA ON SEKÄ KANSALLISET ETTÄ KAUPALLISET OHJELMAT SEKOITUS HARRASTE- JA AMMATTIURHEILUA	VAHVAT KANSALLISET LAJIT ESIM. YLEISURHEILU, HIIHTO, PESÄPALLO
	AMMATTILAISHUIPPU-URHEILU	KANSAINVÄLINEN KILPAILURAKENNE, JOKA PERUSTUU KAUPALLISELLE OHJELMALLE AMMATTIURHEILU JO ENNEN HUIPPUVAIHETTA	LIIGA- JA KILPAILU-KIERTUELAJIT ESIM. JALKAPALLO, JÄÄKIEKKO, GOLF, TENNIS, F1
	YRITTÄJYYSURHEILU	NÄKYVYYS, JOKA POHJAUTUU URHEILIJABRÄNDIIN, MEDIAAN, SPONSOREIHIN JA LAJIKULTTUURIIN AMMATTILAISUUS YRITTÄJYYTENÄ	NUORISOKULTTUURILAJIT ESIM. LUMILAUTAILU, SKEITTAUS

APURAHAJÄRJESTELMÄN SYNTY JA MUUTOKSET

Valtioneuvosto teki 21.12.1994 periaatepäätöksen, jossa Atlantan 1996 ja Naganon 1998 kolmellekymmenelle olympiamitaliehdokkaalle ja heidän henkilökohtaisten ja ammattivalmentajien lisätukeen myönnettäisiin 3,1 miljoonaa markkaa vuodelle 1995 (Kuva 2.). Tuki oli tarkoitettu vuosille 1995–1998 ja sitä myönnettiin veikkausvoittovaroista.

Ajatus uudenaikaisesta tukimallista liitetään periaatepäätöksen liitteenä olevassa muistiossa vuonna 1994 valmistuneeseen Huippu-urheilun strategiaan, jossa Suomen olympiakomitean ja opetusministeriön johdolla pohdittiin uusia avauksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi. Yhtenä esityksenä strategiassa on huippu-urheilijoiden kansainvälisen uran tukeminen, joka koostui 25 olympia- ja MM-mitaliehdokkaan elämisen perusturvasta. Tuen suuruudeksi määritellään 60 000 mk/vuosi. (Opetusministeriö 1994, 13). Esitys urheilija-apurahasta pohjautui siis strategiaan ja siihen ajatukseen, että apurahalla haluttiin tukea nimien omaan parhaimpien Olympiaurheilijoiden ja heidän valmentajien valmistautumista Olympialaisiin. Tuen tavoitteena on, että ”valitut huippu-urheilijat voivat täysipainoisesti harjoitella tuleviin olympialaisiin ilman paineita taloudesta ja jokapäiväisestä toimeentulosta.” (Valtioneuvosto 1994)

Urheilija-apurahan suuruudeksi tuli ehdotettu 60 000 markkaa vuodessa. Kokonaisuudessaan urheilijoiden apurahiin kului 1,8 miljoonaa markkaa. Esiin nostettiin myös urheilijoiden valmentajien tukeminen. Muistiossa ehdotetaan yhteensä 1,3 miljoonan markan kokonaispanostusta huippu-urheilijoiden valmennukseen, josta urheilijoiden henkilökohtaisille valmentajille 500 000 markkaa ja ammattivalmentajille (=laji- ja päävalmentajat) 800 000 markkaa (Valtioneuvosto 1994). Huippu-urheilijoiden osuus apurahajärjestelmän kokonaispanoksesta oli näin alkuperäisen suunnitelman mukaan 58 % ja valmentajien 42 %. Käytännössä apurahajärjestelmä muotoutui kuitenkin vahvasti huippu-urheilijoiden tukemiseen.

Ennen taloudellisen tuen myöntämistä urheilijoille piti vielä ratkaista tuen muoto. Vastoin silloisen valtiovarainministeri Liro Viinasen vastustusta, hallitus päätyi myöntämään apurahat verottomina. Viinasen mielestä ei olisi pitänyt luoda uusia verottoman tulon ryhmiä tilanteessa, jossa muilla tulonsaajilla on kireä verotus (Helsingin sanomat 4.2.1995). Tehdyssä päätöksessä urheilijoiden apurahat rinnastettiin taitelijoiden vastaaviin, ja todettiin, että ei tule luoda erilaista kohtelua em. kahden ryhmän välille. Jo parin päivän päästä tästä päätöksestä apurahat vertautuivat Helsingin Sanomien kolumnissa palkkatyöhön - urheilijoista "tulee valtion palkkatyöläisiä". Apurahajärjestelmässä oli kaksi haastetta. Ensimmäiseksi toimittaja oli huolissaan niistä urheilijoista, jotka eivät kykene vastaamaan apurahan vastineeseen, eli mitaleihin ja toiseksi hän kiinnitti huomiota samaan asiaan kuin ministeri Viinanen: "Miksi urheilijat ovat verottajan edessä paremmassa asemassa kuin me muut? Syntykö urheilijoista oma veroa kiertävä rälssinsä?" (Helsingin Sanomat 6.2.1995).

Apurahajärjestelmä päätettiin kuitenkin toteuttaa verottomien apurahojen muodossa. Urheilijoiden suuret tulot nousivat esille 2000-luvun alun apurahapäätöksissä. Kalle Palander, Janne Ahonen, Matti Hautamäki ja Samppa Lajunen olivat neljä ensimmäisiä vuonna 2003 suurien tulojen vuoksi apurahojen ulkopuolelle jäänyttä huippu-urheilijaa (Helsingin sanomat 10.12.2003). Palanderin kohdalla muutto Monacoon sekä lähipiiriin varsin suorasukainen apurahapolitiikan arvostelu nousi julkiseen keskusteluun, jossa "veropakolaiseksi" tuomitut urheilijat jäivät tappiolle. Tulorajat tulivat valtion apurahiin (Helsingin sanomat 18.1.2004). Silloinen kulttuuriministeri Suvi Linden perusteli tulorajaa niin, että suuret vuositulot omaavalle urheilijalle apurahalla ei ole juuri merkitystä ammattimaisen valmentautumisen näkökulmasta. (Helsingin sanomat 23.11.2001). Toisaalta Palander nosti alppilajien näkyvyyttä ja asemaa Suomessa ja hänelle löytyikin rahoitusta yrity maailmasta (Helsingin sanomat 15.1.2004).

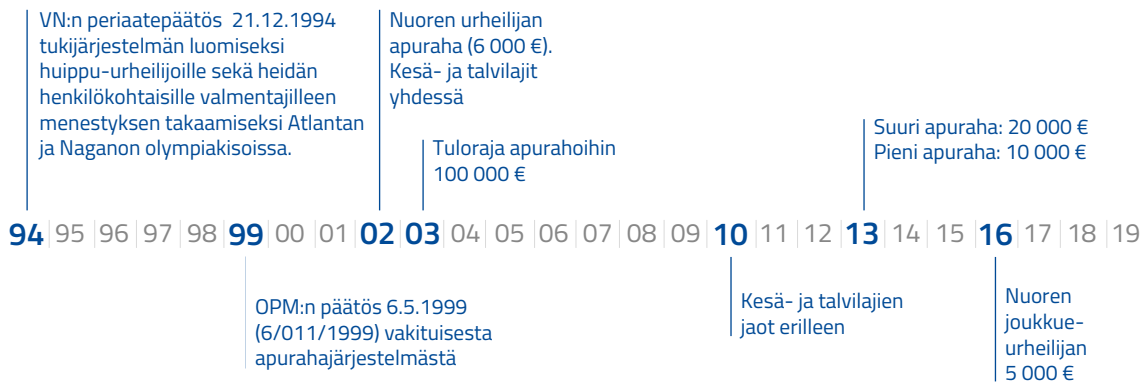
Tuloraja toi apurahojen pohdintaan uusia haasteita:

"Opetusministeriön ylitarkastajan Hannu Tolosen mukaan tulorajaa on vaikea määritellä, koska urheilijan tulot saattavat vaihdella paljonkin vuodesta toiseen menestyksen mukaan. Päättävän vuoden apurahojen jaossa raja oli 70000 euroa, mutta sitä ei kukaan ylittänyt. Nyt yli 50000 euron tulot otettiin seurantaan, ja rajaksi muodostui 100000 euroa", Tolonen sanoi. " (Helsingin sanomat 10.12.2003)

Myöhemmin tulorajasta on keskusteltu säännöllisesti, ja erilaisia malleja on kokeiltu. Kokeilussa on ollut mm. 50 000 euron tuloraja sekä porrastettu 50 000 euron ja 70 000 euron tulorajamalli. Muutama vuosi sitten tuloraja poistettiin kokonaan, mutta palautettiin heti seuraavana vuonna. Viime vuosina tuloraja on ollut 80 000 euroa vuodessa. Ministeriön viranhaltijan mukaan apurahoille asetettiin virallisesti tuloraja vasta vuonna 2013. Sitä aiemmin suurituloisten urheilijoiden arviointi tapahtui harkinnanvaraisesti vuosittain (Tolonen 2020).

Valtion urheilija-apurahoissa otettiin vuonna 2002 käyttöön ns. nuoren urheilijan apuraha, joka oli suuruudeltaan 6 000 €. Ensimmäisenä vuonna tuon apurahan sai seitsemän urheilijaa, mutta jo parin vuoden kuluttua peräti kaksikolmasosaa (43/66) kaikista apurahoista oli nuorten apurahoja. Viime vuosien aikana nuorten apurahoja on myönnetty jälleen runsaasti. Esimerkiksi vuonna 2018 yhteensä 271 apurahasta 180 (66,4 %) oli nuorten 6000 euron apurahoja. Osasyynä nuorten rahojen suureen osuuteen on myös apurahojen laajentuminen joukkueurheiluun vuonna 2016. Joukkueurheilijat ovat voineet saada nuorten urheilijoiden (6000 €) sekä 10 000 euron apurahoja. Jälkimmäisiä on tähän mennessä myönnetty ainoastaan naisten jääkiekkomaajoukkueen pelaajille.

KUVIO 3. Valtion urheilija-apurahojen historian merkkipaaluja.

APURAHOJEN HAKEMINEN JA MYÖNTÄMINEN PROSESSINA

Urheilija-apurahoja myönnetään kaksi kertaa vuodessa. Alkuvuodesta, tammi-helmikuussa, tehdään päätökset kesälajien urheilija-apurahoista ja touko-kesäkuussa vastaavasti talvilajien urheilijoiden apurahoista. Prosessin kulku on kuvattu Kuviossa 4., jossa on käytetty esimerkkinä kesälajien urheilijoiden apurahaprosessia syksyeltä 2019.

Prosessi alkaa syyskuussa, jolloin OKM:n apuraha-asioista vastaava viranhaltija käy keskustelut huippu-urheiluyksikön kanssa tulevan vuoden prosessista sekä mahdollisista muutoksista apurahoihin tai niiden myöntöperusteisiin. Kyseisen palaverin jälkeen ministeriössä valmistellaan haun avaaminen ja siihen liittyvät muodollisuudet kuten saatekirje, hakulomake sekä kirjalliset myöntöperusteet. Kun haku julkaistaan ministeriön www -sivuilla, asiasta tiedotetaan ministeriön, HUY:n ja lajiliittojen toimesta urheilijoille, joille haku on avoinna noin kuukauden, loka-marraskuussa.

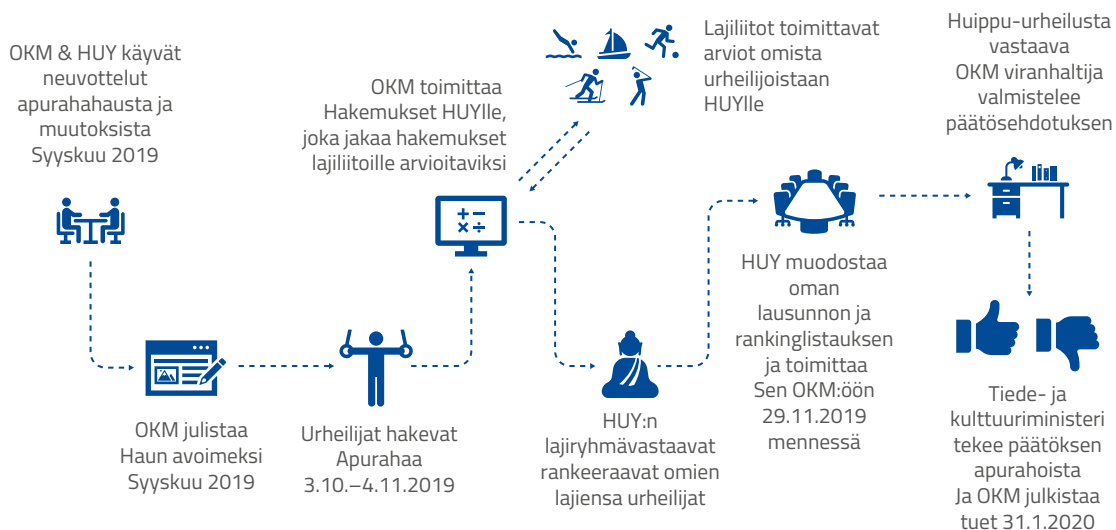
Urheilijat hakevat apurahaa joko sähköisesti ministeriön apurahapalvelussa tai täyttämällä ja lähettämällä hakulomakkeen, joka löytyy ministeriön sivuilta (<https://minedu.fi/-/urheilijoiden-valmennus-ja-harjoitteluapurahat>). Viime vuosina hakijoita on ollut kesälajeissa 350–420 urheilijaa ja talvilajeissa 150–200 urheilijaa.

Hakuajan päätyttyä ministeriö toimittaa kopiot hakemuksista huippu-urheiluyksikölle, joka jakaa hakemukset edelleen lajiliitoille. Liitto saa oman lajinsa urheilijoiden hakemukset, jotka lajiliitto arvioi ja asettaa urheilijat rankingjärjestykseen eri apurahaluokkien suhteen. Tämän jälkeen lajiliitto toimittaa oman arvionsa huippu-urheiluyksikölle, jossa lajiryhmävastaavat koostavat omien lajiensa hakemuksista esityksen apurahojen jaosta. Tarvittaessa esityksestä keskustellaan lajijohdon kanssa. Huippu-urheiluyksiköllä on käytössään urheilijoiden tulos- ja menestysdataan arviointien tueksi. Huippu-urheiluyksikön lausunto apurahapäätökseen syntyy yksikön sisäisessä työstössä, johon osallistuvat yksikön johto sekä kaikki lajiryhmävastaavat, joiden lajien urheilijat apurahaa ovat hakeneet. Apurahahaku limittyy myös huippu-urheiluyksikön lajien kehittämis- ja tukiprosessin kanssa niin, että yksikkö tarkastelee omassa arvioinnissaan kokonaisuutta apurahojen ja oman tukijärjestelmän kannalta.

Huippu-urheiluyksikkö toimittaa oman valmistelunsa tuloksen, ehdotuksen apurahojen saajista ja apurahaluokista, ministeriöön marraskuun lopulla. Tämän jälkeen päätöksen valmistelu siirtyy ministeriön vastuulle. Ministeriössä asiasta vastaava viranhaltija käy listan läpi ja neuvottelee sekä ministeriön sisällä, että mahdollisesti myös Huippu-urheilun yksikön kanssa apurahapäätöksistä. Lopulta päätösehdotus esitellään kulttuuri- ja tiedeministerille, joka tekee päätökset urheilijoiden apurahoista.

Apurahaprosessi on kokonaisuudessaan varsin pitkä ja monivaiheinen prosessi, jossa keskeisiä toimijoita ovat ministeriö, huippu-urheiluyksikkö sekä lajiliitot ja luonnollisesti urheilijat. Kokonaisuudessaan prosessi vie aikaa 5–6 kuukautta. Kesälajien urheilijoiden prosessi on pidempi, kun talvilajien vastaava johtuen lajien ja hakijoiden suuresta määrästä. Kesälajien urheilijoiden apurahoja jaettaessa työ aloitetaan uuden budjetin raameissa, jolloin määritellään myös talvilajeille jaettava summa. Myös useimmat muutokset kriteereihin tai hakuprosessin tehdään syksyn aikana.

KUVIO 4. Urheilija-apurahojen hakeminen ja päätöksenteko prosessina, esimerkkinä kesälajien prosessi 2019–20.

APURAHAT TAITEESSA JA URHEILUSSA

Apuraha tarkoittaa johonkin tiettyyn tarkoitukseen myönnettyä raha-avustusta. Apurahalla on Suomessa tuettu opiskelua, tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa. Tällaisen yleishyödyllisen toiminnan, joksi myös urheilu määritellään, tukeminen on laajaa ja yleistä myös muissa maissa. Seuraavaksi luodaan lyhyt katsaus suomalaiseen taiteilija-apurahajärjestelmään ja sen jälkeen muutamien valittujen maiden urheilijoiden julkisiin tukijärjestelmiin.

TAITEILIJA-APURAHAT

Taiteilija-apurahajärjestelmä perustettiin 1960-luvun lopulla, jolloin suomalainen kulttuuripolitiikka integroitiin osaksi yleistä yhteiskuntapolitiikkaa ja hyvinvointivaltion laajenemista. Laki taiteen edistämisestä astui voimaan vuonna 1968. Laissa säädettiin mm. taiteen keskustoimikunnan ja läänien taide-toimikuntien perustamisesta. Seuraavana vuonna hyväksyttiin laki taiteilijaprofessoreista ja valtion taiteilija-apurahoista. Taiteen koulutusta kehitettiin luomalla taideoppilaitoksiin yliopistojen tutkintorakenteita vastaavat järjestelmät. Varat taiteen edistämiseen saatiin kahdesta lähteestä: valtion budjettivaroista sekä Oy Veikkaus Ab:n tuotoista. (Saukkonen 2014, 6–7).

Kulttuuri siis yhteiskunnallistui voimakkaasti 1970- ja -80-lukujen aikana. Vastaavia pyrintöjä voidaan havaita myös urheilu- ja liikuntapolitiikassa, mutta etenkin urheilusektorilla järjestöjen vaatimus autonomiasta sekä vallassa ollut amatörismin ideologia estivät kulttuurin kaltaisen yhteiskunnallistumiskehityksen. Vuonna 1980 säädetyssä liikuntalaissa vahvistettiin julkisen sektorin ja järjestöjen työnjako. Edellinen keskittyi tukemaan edellytyksiä, kun taas järjestöt vastasivat itse toiminnan pyörittämisestä. (Kokkonen 2013, 26–32). Urheilussa valtion avustusten kasvu mahdollisti suuremman tuen liikuntajärjestöille ja heidän kauttaan kanavoitiin myös suoraan taloudellista tukea urheilijoille ja valmentajille, mutta valtion rooli säilyi etäisenä.

Taiteilija-apurahoja on siis jaettu yli 50 vuotta, kaksi kertaa pidempään kuin urheilija-apurahoja. Vaikka molempien tarkoitus on samansuuntainen – tukea taiteellista tai urheilullista toimintaa – eroavat apurahojen käytännöt melkoisesti toisistaan. Ensimmäiseksi taiteilija-apurahat myönnetään samansuuruisina (23 376,45 euroa vuodessa) kaikille, kun taas urheilijat rankataan eri apurahatasoille menestyspotentiaalinsa mukaisesti. Toiseksi kaikki urheilija-apurahat jaetaan vuodeksi kerrallaan, kun taiteilijoille on tarjolla useita 0,5–10 vuoden apurahavaihtoehtoja. Kolmanneksi taiteilija saa apurahakauden aikana tehdä muuta työtä ainoastaan sivutoimisesti (10 %), kun taas apurahaurheilijalle muu työ ja opiskelu on laajemmin sallittua. Neljänneksi taiteilija-apurahiin on vuodesta 2009 lähtien liitetty eläke- ja tapaturmavakuutus, jonka apurahansaaja on velvoitettu ottamaan itse. Urheilija-apurahaan liittyen Suomen Olympiakomitea on ottanut tukemilleen urheilijoille tapaturma- ja sairauskuluvakuutuksen, mutta itse apurahaan ei liity mitään turvaa. Viidenneksi taiteilija-apurahat myönnetään valtion arm's length -organisaation, taiteen edistämiskeskuksen päätöksillä. Urheilussa päätöksen tekee opetus- ja kulttuuriministeriö. Kuudenneksi taiteilija-apurahoja myönnetään vuositasolla yhteensä noin 11 miljoonaa euroa. Apurahan saa vuosittain noin joka kymmenes hakija. Taiteilija-apurahalla työskentelee vuosittain runsaat 600 taiteilijaa. Urheilija-apurahoja myönnetään 2,3 miljoonan edestä vajaalle 300 urheilijalle.

URHEILIJAN APURAHAT RUOTSISSA, NORJASSA JA TANSKASSA

Ruotsi, Norja ja Tanska ovat kaikki Pohjoismaita, joissa urheilun organisoituminen ponnistaa kansalais-toiminnan pohjalta. Ruotsissa ja Norjassa toimii yksi kolmiportainen (paikallinen, alueellinen ja valtakunnallinen) urheiluliike, jossa eri organisaatioiden välisiä suhteita säädellään liikkeen sisäisten säädösten mukaisesti. Tanskassa urheilu- ja voimisteluliikkeet eivät ole yhdistyneet yhdeksi kokonaisuudeksi, vaan urheilulla, voimistelulla ja työpaikkaliikunnalla on kullakin oma organisaatio. Huippu-urheilun ase-mointi on erilainen jokaisessa maassa.

Norjassa huippu-urheilusta vastaa Norjan Urheiluliikkeen (NIF*NOC) huippu-urheiluelin, Olympiatoppen. Tanskassa vastuu huippu-urheilun kehittämisestä on urheiluliikkeen ja valtion yhdessä johtamalla Team Danmarkilla. Ruotsissa huippu-urheilua tuetaan kahden eri instituution toimesta. Ruotsin valtakunnallinen Urheilujärjestö, Riksdrottsförbund (RF) toimii maan urheiluviranomaisena ja uudelleen jakaa Ruotsin valtion liikuntabudjetin eri toimijoille, kun taas Ruotsin Olympiakomitea tukee ainoastaan Olympiaurheilulajeja ja -urheilijoita. Suomessa urheilija-apurahoista päätetään opetus- ja kulttuuriministeriössä ja Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö räätälöi toisen osan huippu-urheilijoiden tuesta omien kriteeriensä mukaisesti. kaikissa maissa lajiliitot ovat keskeisiä huippu-urheilutoimijoita omien valmennus- ja kilpailujärjestelmien kautta. Stenbacka et. al. (2018) tarkasteli näiden neljän Pohjoismaan julkista tukea liikuntaan ja urheiluun. Raportista löytyy myös tätä osuutta yksityiskohtaisempi urheilijatukien tarkastelu.

Ruotsissa RF:n huippu-urheilutuki koostuu lajiliiton maajoukkue toiminnan perusteella jaettavasta taloudellisesta huippu-urheilutuesta, asiantuntijatuesta urheilijoille sekä huippu-urheilustipendistä, joka jaetaan vuosittain 75 urheilijalle. Stipendin tarkoitus on mahdollistaa urheilu, mutta stipendi edellyttää myös opiskelua vähintään puolen vuoden ajan stipendijaksosta (Riksidrottsförbund 2020). Vähintään nuorten maajoukkueurheilijoille tarkoitetun stipendin suuruus on noin 4800 € (50 000 SEK)

Toinen huippu-urheilun tukilinja Ruotsissa on maan olympiakomitea (SOK), joka toimii Suomea itsenäisemmin ainoastaan olympiaurheilun ja -urheilijoiden tukijana. Se jakaa tukea kahden ohjelman, Topp ja Talang, kautta. Jaetuista tukisummista ei raportoida julkisesti. Tuet jaetaan tarveperusteisesti. Vuonna 2019 SOK jakoi yhteensä 5,73 milj. € (60 miljoonaa SEK) tukea 35 Olympialajiliitolle. Tukea nautti loka-kuussa 2020 yhteensä 192 urheilijaa. Laskennallisesti 5,73 miljoonan tuki yhtä tuettua urheilijaa (192) kohden on noin 30 000 euroa. Tuki sisältää monipuolista tukea valmentautumiseen, valmentajan palkkaukseen, leiritykseen, asiantuntijatoimintaan ja esim. lajin valmennuspäällikön palkkaukseen. Urheilijat voivat myös anoa SOK-stipendiä, joka on veroton. Vuonna 2008 SOK-stipendin suuruus oli maksimissaan 6 300 euroa (65 000 SEK). SOK:n tuen tarkoitus on auttaa urheilijoita ottamaan ”viimeinen askel” huipulle tai Talang -ohjelmassa tukea urheilijoita kotiympäristössään (Sveriges Olympiska Komittee 2020).

Norjassa maan keskusurheiluorganisaation, NIF:n, huippu-urheiluyksikkö, Olympiatoppen, jakaa huippu-urheilijoille stipendejä yksilöurheilijoille (A, B ja U-stipendit) sekä joukkueurheilijoille. Stipendien suuruudet ovat seuraavat:

- Yksilöurheilijat, A-stipendi: 11 100 € (120 000 NOK)
- Yksilöurheilijat, B-stipendi: 6 500 € (70 000 NOK).
- Yksilöurheilijat, U-stipendi (kehitysstipendi): 5 500 € (60 000 NOK)
- Joukkuelajit, A-stipendi, stipendi räätälöidään joukkueelle
- Joukkuelajit, B-stipendi, stipendi räätälöidään joukkueelle

A-stipendille yltäminen vaatii kriteerien mukaan arvokilpailumitalia Olympia-, Paralympia tai MM-tasolla tai kolmen parhaan joukkoon sijoittumista lajin maailman cup-kiertueella. B-stipendi myönnetään urheilijoille, jotka ovat lähellä A-stipenditasoa. U-stipendi myönnetään alle 24-vuotiaille urheilijoille, jotka ovat osoittaneet kv. kilpailuissa, että voivat kehittyä maailmanluokan urheilijoiksi.

Urheilijoiden tulot vaikuttavat Olympiatoppenin stipendien suuruuteen. A-stipendin osalta, ne urheilijat, jotka ansaitsevat alle 46 150 € (500 000 NOK) vuodessa saavat täysimääräisen stipendin. Vuodessa 46 150 – 57 220 € (500 000–625 000 NOK) ansaitsevilla yli 46 150 ja alle 57 220 euron välinen osuus vähennetään täydestä A-stipendistä. Yli 57 220 euroa vuodessa ansaitsevat urheilijat eivät saa stipendiä. (Olympiatoppen 2020).

Tanskassa Team Danmarkin tuet räätälöidään urheilijoille, joten yksityiskohtaisia tietoja esimerkiksi apurahojen suuruudesta ei ole julkisesti saatavissa.

URHEILIJAN JULKISET TUET HOLLANNISSA JA UUDESSA-SEELANNISSA

Hollannissa luokitellut huippu-urheilijat voivat saada urheilijastipendin, jos he ovat maan urheilun katto-organisaation (NOC*NSF) luokittelemia A- tai HP-tason urheilijoita ja vähintään 18-vuoden ikäisiä. Stipendit on tarkoitettu urheilijoille, joiden tulot eivät riitä elämiseen. Tavoitteena on, että stipendin avulla urheilijat voisivat harjoittaa täysipäiväisesti urheilua ilman taloudellisia huolia. Toisaalta stipendi täydentää urheilijan tuloja suhteessa Hollannin minimipalkkaan, eli sen tarkoitus ei ole auttaa jo hyvin toimeentulevia urheilijoita. Varat stipendeihin saadaan sekä rahapeliyhtiöstä että Hollannin terveys-, hyvinvointi- ja urheiluministeriöstä. Urheilijoiden rahoitukseen liittyvät asiat hoitaa tarkoitusta varten perustettu säätiö – Huippu-urheilijoiden tukisäätiö (Fonds voor de Topsporter), joka on integroitu osaksi maan NOC*NSF toimintaa. (NOC*NSF 2020a)

Stipendin lisäksi em. urheilijat voivat anoa kulukorvauksia samalta säätiöltä. Niitä myönnetään maksimissaan 300 euroa kuukautta kohden. Taloudellisten tukien ohjeet ovat kaikille saatavissa NOC*NSF:n nettisivuilla ja ne sisältävät varsin tarkkoja ohjeita ja määrittäviä, kuten: Apurahan maksimi lasketaan aina suhteessa urheilijan ikään, minimipalkkaan sekä urheilijan odotettavissa oleviin tuloihin. 18-vuotiaana maksimi on 50 % minimipalkasta ja se nousee iän myötä niin, että 26 ikävuoden jälkeen se on 140 % tai Jos urheilija ansaitsee enemmän, kuin maksimistipendi + 10 000 €, ei hänelle myönnetä stipendiä lainkaan. Hollannissa on lailla säädetty minimipalkka, joka toimii urheilijastipendin suuruuden verrokkina taulukon 1. mukaisesti. (NOC*NSF 2020b)

Hollannin urheiluliito sivulta ei löydy tuettujen urheilijoiden lukumääriä, mutta joko huippu-urheilulajiksi tai kansainväliseksi kilpailulajiksi on luokiteltu yhteensä 147 urheilulajia. Tämä viittaa siihen, että tuetuja urheilijoita on paljon.

Taulukossa 1. on esitetty stipendin maksimiarvot eri ikäluokissa vuonna 2020.

Stipendi sisältää 8 % lomakorvauksen.

IKÄ (v.)	Maksimi stipendi / kk
18	893 €
19	1.072 €
20	1.429 €
21	1,786 €
22	1,786 €
23	1,786 €
24	1,964 €
25	2,143 €
26	2,322 €
27+	2,500 €

Uuden-Seelannin huippu-urheilusta vastaava organisaatio, High-performance sport New Zealand, HP-SNZ, jakaa urheilijoille jaettavan tuen viiteen eri kategoriaan:

1. Urheilijan suorituksen tukipalvelut (esim. psykologi, ravitsemus, fysiologia...)
2. Urheilijan opiskelua tukevat stipendit
3. Urheilijan suorituskyykyä edistävät apurahat (PEG, performance enhancement grants)
4. Ammatillisen kehittymisen tukitoimet (esim. seminaarit, työpajat)
5. Muut erilaiset "urheilijaystävälliset" verkostot (HPSNZ 2020)

Urheilijan opiskelua tukeva stipendiohjelma on nimetty pääministerin urheilijastipendiksi. Se jaetaan kaksi kertaa vuodessa ja stipendin turvin urheilijat voivat maksaa opintomaksuja maksimissaan 5640 euroa (10 000 NZD) vuodessa tai muita opiskelusta aiheutuvia kuluja maksimissaan 2820 euroa (5 000 NZD). Vuonna 2019 noin 337 urheilijaa sai stipendin. (HPSNZ 2020).

PEG-apurahojen tarkoitus on auttaa urheilijoita panostamaan pitkäjänteisesti harjoitteluun ja kilpailuihin lopullisena päämääränään menestyminen kansainvälisesti. PEG-apurahat jaetaan viiteen eri luokkaan: 1) Olympia, yksilölajit, 2) Olympia, joukkuelajit, 3) Ei-Olympia, yksilö, 4) Ei-Olympia, joukkue sekä 5) talentti. HPSNZ ei ilmoita urheilija-apurahojen tarkkoja summia, mutta kaudella 2018/19 yhteensä 227 urheilijalle myönnettiin PEG-apuraha. Tämän lisäksi noin 200 urheilijaa kykeni hyödyntämään HPSNZ:n tarjoamia palveluja.

VALTION URHEILIJA- APURAHAT 1995–2020

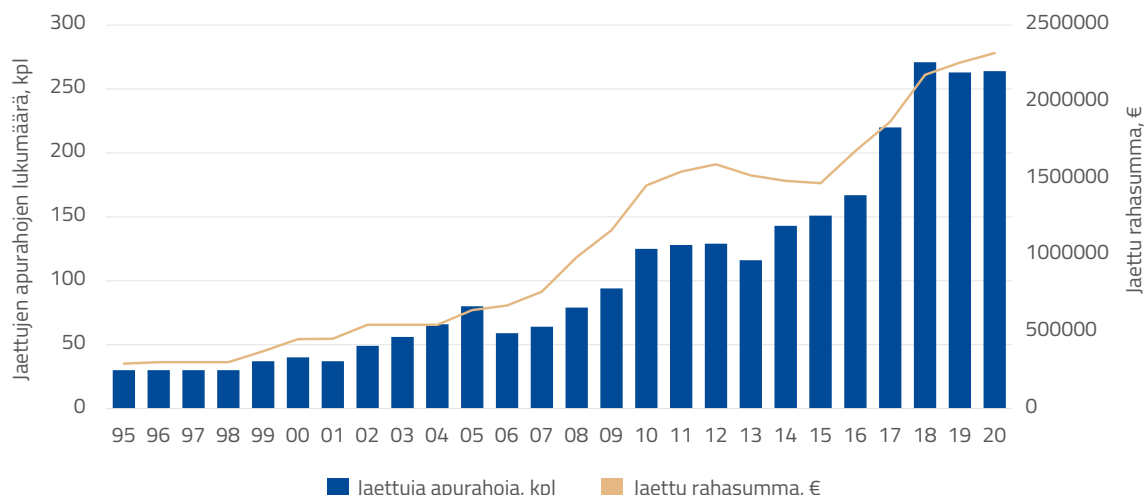
Kappaleessa käydään läpi selvityksen keskeiset tulokset. Ensin tarkastellaan jaettujen urheilija-apurahojen kokonaisuutta; jaettua rahamäärää sekä apurahojen saaneiden urheilijoiden lukumääriä sekä muutoksia eri suuruisissa apurahaluokissa vuosien 1995–2020 välisenä aikana. Tämän jälkeen tarkastellaan apurahaurheilijoiden sukupuolta, ikään sekä apurahakausien ja -uran pituutta. Lopuksi käydään läpi eri lajiryhmien ja urheilulajien osuuksia jaetuista apurahoista.

MYÖNNETTY APURAHAT JA NIIHIN KÄYTETYT EUROT

Valtion urheilija-apurahoja on jaettu vuosien 1995–2020 välisenä aikana yhteensä 2 774 kappaletta. Rahaa apurahiin on käytetty yhteensä 27,8 miljoonaa euroa. Tukea on jaettu yhteensä 814 urheilijalle. Lisäksi tukea jaetaan apurahaurheilijoiden valmentajille. Valmentaja apurahojen kokonaismääräksi on arvioitu 2,8 miljoonaa euroa vuosina 1995–2019.

Apurahajärjestelmän laajentuminen selviää hyvin Kuviosta 5, jossa on esitetty apurahojen lukumäärät ja euromäärät vuosittain. Apurahajärjestelmän alussa tukea jaettiin vuosittain 30 ehdottomalle olympiamitaliehdokkaalle. Sadan vuotuisen apurahan raja ylitettiin vuonna 2010 ja 200 apurahan rajan vuonna 2017. Kolmena viime vuonna apurahoja on jaettu 260–280 vuosittain.

KUVIO 5. Jaetut valtion urheilija-apurahat (kpl) ja jaettu rahasumma (€) vuosittain.
(Vuosien 1995–2001 markat on muutettu euroiksi kertoimella 5,9473)

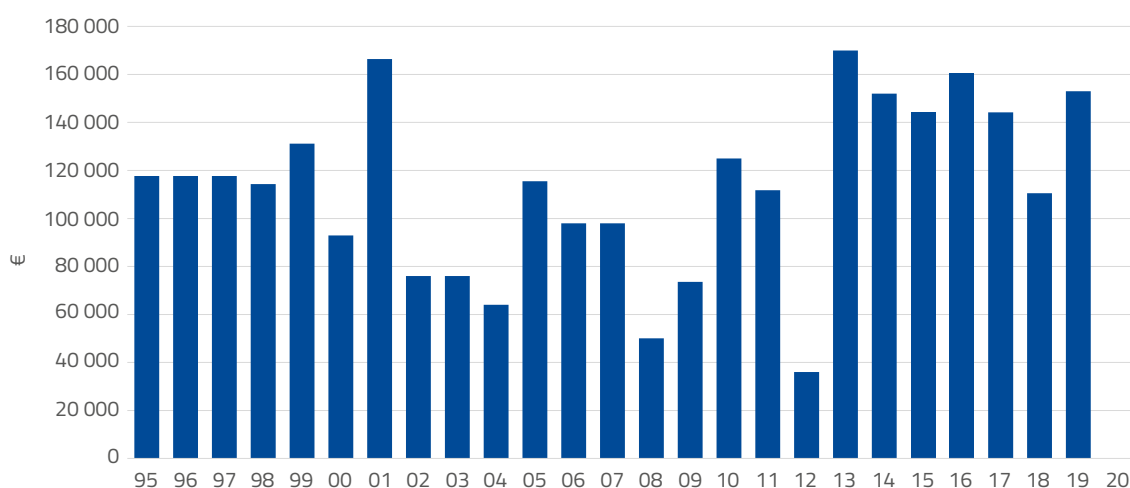
Apurahojen historian aikana on jaettu yhteensä yhdeksän eri suuruista apurahaa (taulukko 2.). Ensimmäisen vaiheen (1995–1999) aikana jaettiin 60 000 markan vuotuisia apurahoja. Tilastokeskuksen elinkustannusindeksin mukaan laskettuna vuoden 1995 kuukausittainen apuraha, 5 000 mk, oli 1 190,80 euroa vuoden 2019 rahan arvossa. Viimeisinä markan voimassaolovuosina apurahojen suuruus nousi 67 200 markkaan vuodessa ja kuukausittaisen 5600 markan arvo (2001) vuonna 2019 oli 1 204,11 euroa.

Vuonna 2002 jaettiin ensimmäisen kerran suuria (12 000 €) ja pieniä (6 000 €) apurahoja. Seuraavana vuonna apurahojen lukumäärä ylitti 50 rajan. Jako suuriin ja pieniin apurahiin säilyi aina vuoteen 2014 saakka. Tuolloin siirryttiin kolmiportaiseen apurahajärjestelmään, joka on voimassa edelleen vuonna 2020.

Apurahaurheilijoiden valmentajille on myönnetty omaa apurahaa. Tiedot valmentajien apurahoista perustuvat pääosin Suomen Olympiakomitean vuosikertomuksiin. Ensimmäisenä apurahavuotena 1995 valmentajien apurahan sai yhteensä 23 valmentajaa. Rahaa valmentajien stipendeihin käytettiin yhteensä 700 000 markkaa (166 712 € v. 2019 rahan arvossa), mikä muodosti 28 prosentin osuuden jaetuista apurahoista. Valmentajien apuraha vaihteli 10 000–100 000 markan välillä. Atlantan ykkösmitaliehdokkaiden valmentajille myönnettiin selvästi suuremmat apurahat. Neljälle valmentajalle 40 000–100 000 markkaa kullekin. Talvilajeissa tukea myönnettiin myös tukitiimeille. (Suomen Olympiakomitea 1995, 32–33). Apurahajärjestelmän vakiinnuttamisen jälkeen valmentajille jaettujen apurahojen osuus kääntyi vähitellen laskuun ja valmentajien apurahat pienenivät. Viime vuosina valmentajille on jaettu 1250–3500 € suuruisia apurahoja yhteensä noin 150 000 € vuodessa.

Apurahajärjestelmän kautta jaetut valmennusapurahat ovat muodostaneet vain yhden osan valmentajien taloudellista tukemista (Kuvio 6.). Suomen Olympiakomitea on tukenut valmentajia erimuotoisilla palkkaustuilla vuodesta 1974 lähtien (Kantola 2007, 292). Vuonna 2020 Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön kautta tuetaan sadan Nuorten Olympiavalmentajan (NOV) sekä 36 Olympia- ja paralympiavalmentajan lisäksi tukiurheilijoiden henkilökohtaisia valmentajia (Palomäki 2020). Tuen määrä ja muodot ovat eläneet aikojen saatossa, eikä tässä selvityksessä paneuduta valmentajien tukiin tätä tarkemmin.

Kuvio 6. Urheilija-apurahojen yhteydessä jaetut valmentaja-apurahat, € / vuosi.

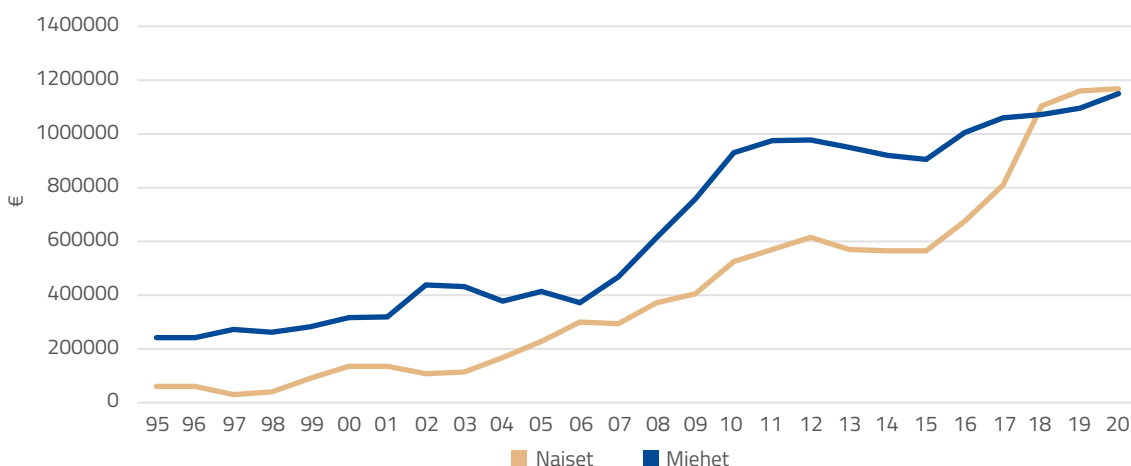
TAULUKKO 2. Valtion urheilija-apurahaluokat, apurahojen lukumäärät sekä apurahojen
suuruus vuosina 1995–2020.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
60 000 mk	30	30	30	30	37																					
67 200 mk						40	37																			
12 000 €								42	35	23	27	37														
15 000 €													42	57	61	69	78	82								
20 000 €																			36	26	25	37	31	19	25	31
10 000 €																			80	73	72	59	60	72	82	75
7 500 €															33	56	50	47								
6 000 €								7	21	43	53	22	22	22										180	156	158
5 000 €																				44	54	71	129			
APURAHOJA YHTEENSÄ	30	30	30	30	37	40	37	49	56	66	80	59	64	79	94	125	128	129	116	143	151	167	220	271	261	264

APURAHURHEILIJOIDEN SUKUPUOLI, IKÄ JA APURAHURAN PITUUS

Vuosina 1995–2020 jaetuista valtion urheilija-apurahoista on nauttinut yhteensä 814 urheilijaa. Apurahaurheilijoista 490 (60,2 %) on ollut miehiä ja vastaavasti 324 (39,8 %) naisia. Naisten osuus niin apurahojen lukumäärässä kuin jaetussa rahamäärässä on vähitellen lähestynyt miehiä ja viimeisten vuosien aikana naiset ovat ohittaneet miehet (Kuvio 7.). Vuonna 2020 jaettiin apurahoja 134 naisurheilijalle yhteensä 1 168 000 € ja 130 miesurheilijalle yhteensä 1 150 000 €. Suurin yksittäinen tekijä tasa-arvoistumisessa on ollut naisten jääkiekkjoukkueen pelaajien apurahoittaminen vuodesta 2018 lähtien.

KUVIO 7. Naisten ja miesten osuudet jaetuista apurahoista, % jaetusta rahamäärästä.

Selvityksessä apurahaurheilijoiden syntymävuosi selvitettiin www-sivuilta. Yhteensä 802 urheilijan syntymävuosi saatiin selville, ja ainoastaan 12 urheilijan kohdalla ikä jäi selvittämättä. Seuraavat laskelmat on tehty urheilijoiden syntymävuoden perusteella. Urheilijoiden keski-ikä ensimmäisen apurahavuoden aikana oli 24,4 vuotta. Ikä vaihteli 15–59 vuoden välillä. Kaksikolmasosa apurahaurheilijoista sai ensimmäisen apurahan 20–29 vuoden välillä (Taulukko 3.). Yli 50 -vuotiaita apurahalla aloittaneita urheilijoita on ollut viisi kappaletta. Etenkin 2010-luvulla apurahoja on jaettu selvästi aiempaa enemmän nuorille urheilijoille.

TAULUKKO 3. Apurahaurheilijoiden ikä ensimmäisenä apurahavuonna. (N=802)

Ikäluokka	%
15–19 v.	18,2
20–24 v.	44,5
25–29 v.	22,3
30–34 v.	8,4
35–39 v.	3,9
40–49 v.	2,1
50–59 v.	0,6
YHTEENSÄ	100

Apurahakauden pituutta on tarkasteltu toisaalta myönnettyjen apurahajoen lukumääränä sekä todellisenä, apurahattomat vuodet huomiovana, apurahakauden pituutena. Taulukossa 4. esitettyjen keksittyjen esimerkkien avulla selvennetään käytettyjä käsitteitä:

- **APURAHAVUODET:** Apurahavuosi lasketaan kaikki urheilijan saamat positiiviset apurahapäätökset. Esim urheilija 1. omaa 6 apurahavuotta ja vastaavasti urheilija 2. yhden apurahavuoden.
- **APURAHAPUTKI:** Yhtämittainen apurahajakso, joka lasketaan vuodesta 2020 taaksepäin. Esim urheilija 1 apurahaputki on 6 vuotta. Urheilijan 4 vastaavasti kaksi vuotta. urheilijoilla 2 ja 3 ei ole tällä hetkellä apurahaputkea.
- **VÄLIVUODET:** Ne vuodet, jolloin urheilija ei ole saanut apurahaa edellyttäen, että urheilija on kuitenkin välivuosisien jälkeen palannut apurahaurheilijaksi. Esim. Urheilija 3 yksi välivuosi tai urheilija 4 kaksi välivuotta. Toisaalta urheilijoilla 1 ja 2 ei ole yhtään välivuotta.
- **APURAHAAURA:** Kokonaisuus, joka alkaa ensimmäisestä apurahavuodesta päättyen viimeiseen ja sisältäen mahdolliset välivuodet. Esim. urheilija kolme apurahaura yhteensä viisi vuotta, urheilijoiden 1 ja 4 kuusi vuotta.

TAULUKKO 4 Esimerkki urheilijoiden apurahoista.

Urheilija	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Urheilija 1	10 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000
Urheilija 2		6 000				
Urheilija 3	20 000	10 000		10 000	10 000	
Urheilija 4	6 000		10 000		10 000	10 000

Kaiken kaikkiaan vuosina 1995–2020 apurahaa saaneet urheilijat ovat saaneet keskimääräinen 3,4 myönteistä apurahapäätöstä, eli toisin sanoen he ovat nauttineet apurahasta keskimäärin 3,4 vuotta.

Noin puolet apurahaurheilijoista (49,7 %) on nauttinut apurahaa korkeintaan kaksi vuotta (Taulukko 5). Ainoastaan yhden vuoden apurahaurheilijoita on ollut 27,2 %. Näiden 222 urheilijan joukossa on 58 sellaista urheilijaa, jotka olivat saaneet apurahan ensimmäistä kertaa vuonna 2020, eli he ovat vielä apurahaputkessa (Taulukko 6.). Vuonna 2020 jaettiin yhteensä 232 apurahaa ja nämä kaikki urheilijat on tässä tarkastelussa laskettu apurahaputkessa oleviksi. Em. urheilijoista 2,6 prosenttia on saanut urheilija-apurahaa jo yli kymmenen vuotta. Noin kuudesosa (17 %) urheilijoista on saanut apurahaa yli kuusi vuotta. Pisimpään, 17 vuotta, apurahalla on ollut kaksi paraurheilijaa.

TAULUKKO 5. Urheilijoiden apurahavuodet.

Apurahavuosisia (n=814)	%
1 v. apurahalla	27,2
2 v. apurahalla	22,5
3 v. apurahalla	16,5
4 v. apurahalla	10,1
5 v. apurahalla	6,6
6–10 v. apurahalla	14,1
yli 10 v. apurahalla	2,9
YHTEENSÄ	100,0

TAULUKKO 6. Apurahaputkessa olevat urheilijat.

Apurahaputkessa olevia (n=232)	%
1 v. apurahalla	25,0
2 v. apurahalla	16,8
3 v. apurahalla	22,4
4 v. apurahalla	11,6
5 v. apurahalla	6,5
6–10 v. apurahalla	15,1
yli 10 v. apurahalla	2,6
YHTEENSÄ	100,0

Apurahakauden pituudessa on huomioitu myös ne vuodet, jolloin urheilija ei ole saanut apurahaa. Välivuoden syyt voivat olla joko tulorajan ylitys (vuodesta 2003 lähtien), urheilu-uran lopettaminen, doping -rikkomus tai hakemuksen hylkääminen esim. heikkojen edellisen kauden tulosten perusteella. Kun huomioidaan välivuodet, apurahaurheilijoiden apurahauran keskimääräinen kesto nousee 3,8 vuoteen. Pisin apurahaura on kestänyt yhteensä 23 vuotta. Kyseisen urheilijan ura sisälsi 14 apurahavuotta ja yhteensä yhdeksän välivuotta ilman apurahaa.

Välivuosia apurahasta on ollut yhteensä 116 urheilijalla. Noin puolella (46,6 %) välivuosia on ollut vain yksi ja viidesosalla (19,7 %) kaksi. Kahdeksalla urheilijalla (6,9 %) välivuosia on ollut yli viisi. Yhdellä urheilijalla yhteensä 11 välivuotta.

TAULUKKO 7. Apurahauran pituus

Apurahauran pituus (N=814)	%
1 v. apurahalla	27,2
2 v. apurahalla	21,5
3 v. apurahalla	14,7
4 v. apurahalla	8,6
5 v. apurahalla	6,3
6–10 v. apurahalla	16,5
yli 10 v. apurahalla	5,3
YHTEENSÄ	100,0

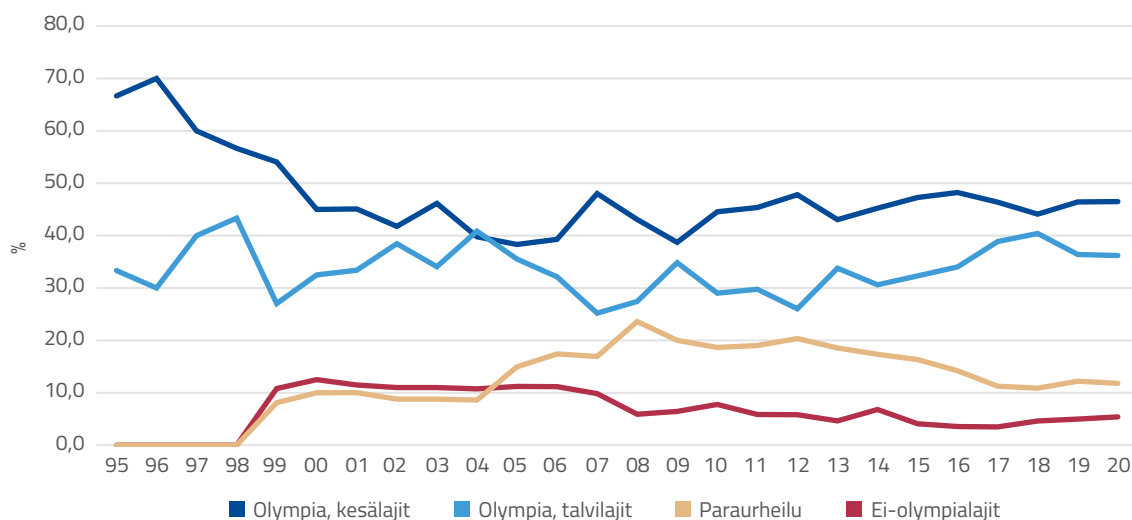
TAULUKKO 8. Välivuosien lukumäärä

Välivuosien lukumäärä (N=116)	%
1 välivuosi	46,6
2 välivuotta	19,8
3 välivuotta	13,8
4välivuotta	6,9
5 välivuotta	6,0
6–10 välivuotta	6,0
yli 10 välivuotta	0,9
YHTEENSÄ	100

LAJIRYHMIEN JA URHEILULAJIEN OSUUDET URHEILIJA-APURAHOISTA

Alun perin apurahat suunnattiin Olympialajeihin ja niissä mitalimenestykseen tähtääville urheilijoille. Apurahajärjestelmän vakinaistamisen yhteydessä 1999 apurahoja suunnattiin myös Olympiahjelman ulkopuolisten lajien urheilijoille sekä paraurheilijoille (Kuvio 8.). Paraurheilijoille myönnettyjen apurahojen kokonaissumma kasvoi 2000-luvulla voimakkaasti ja saavutti huipun vuonna 2008, jolloin he saivat jaossa olleesta tuesta 23,6 %. Tämän jälkeen tuen osuus on laskenut hieman yli kymmeneen prosenttiin. Paraurheilijoiden kohdalla esiin nousee kaksi asiaa: urheilijoiden ura huippu-urheilussa kestää pitkän aikaa sekä hyvän menestyksen kautta apurahat ovat painottuneet suuriin apurahiin. Toisin sanoen varsin pieni menestyneiden joukko on menestynyt ja nauttinut apurahoista pitkällä aikajaksolla.

KUVIO 8. Eri urheilulajiluokkien prosenttiosuudet jaetuista urheilija-apurahoista, % jaetusta rahasummasta.

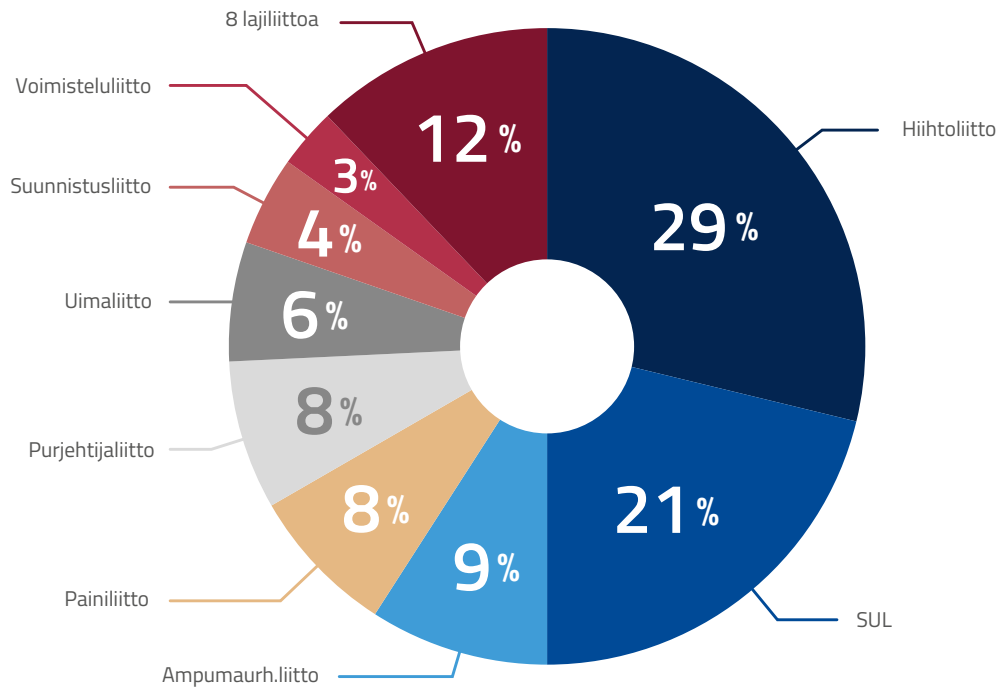

Viimeimpinä laajennuksena apurahaa on jaettu vuodesta 2016 lähtien myös palloilujoukkuelajien nuorille urheilijoille (2016–) sekä vuodesta 2018 lähtien myös naisten jääkiekkomaajoukkueen urheilijoille, joista osa nauttii 10 000 euron apurahaa. Joukkuelajien urheilijoiden apurahat ovat kasvaneet vuoden 2016 yhteensä 70 000 eurosta (4,1 % koko apurahapotista) aina vuoden 2019 yhteensä 430 000 euroon (18,6 %). Kuviot eri lajien urheilija-apurahasummista vuosina 1995–2020 on esitetty liitteessä 3. Kuvioissa on tarkasteltu 12 suurimman yksilölajien sekä kuuden joukkuelajin apurahoja.

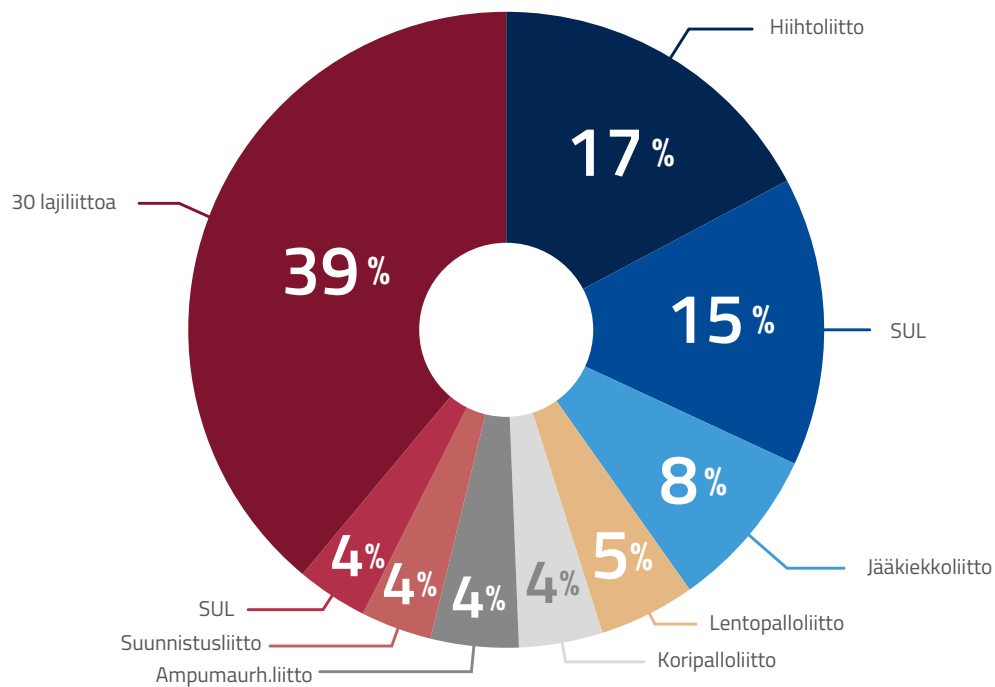
Urheilija-apurahojen saajien lajikirjo on monipuolistunut apurahojen historian aikana. Kun apurahajärjestelmä luotiin, oli kyse selvästi olympiamenestyksen tukijärjestelmästä. Vuosien 1995–99 välisenä aikana apurahoja jaettiin yhteensä 1,6 miljoonan euron edestä 66 urheilijalle, jotka edustivat yhteensä 16 eri lajiliittoa. Yleisurheilun ja hiihtolajien urheilijat vievät apurahapotista tasan puolet (Kuvio 9.). Ampu-maurheilu, paini, purjehdus ja uinti olivat muita yli viisi prosenttia apurahoista saaneita lajeja. Suunnistus (mukaan lukien hiihtosuunnistus) oli ainoa Olympiahjelman ulkopuolinen laji, jonka urheilijoille apurahoja myönnettiin säännöllisesti.

Vastaavasti viimeksi kuluneen viisivuotiskauden, 2016–20, aikana urheilija-apurahoja on jaettu yhteensä 10,3 miljoonan euron edestä yhteensä 471 urheilijalle, jotka ovat edustaneet yhteensä 38 eri lajiliittoa. Hiihtolajien ja yleisurheilun urheilijat muodostavat edelleen suurimmat apurahaurheilijajoukot, mutta näiden kahden lajiliiton yhteen laskettu osuus on pudonnut 1990-luvun lopun puolesta vajaaseen kolmasosaan (32 %). Seuraavaksi suurimpia osuuksia apurahoista saivat joukkuelajit (jääkiekko, lentopallo ja koripallo) yhdessä ampu-maurheilun, suunnistuksen ja voimistelulajien kanssa. Näiden kaikkien osuus kokonaissummasta oli neljä prosenttia (Kuvio 10.). Apurahojen jakaantumisesta laajalle kuvaa 30 lajiliiton urheilijoiden yhteensä 39 prosentin osuus kokonaissummasta. Viimeisten vuosien aikana uusia apurahalajeja ovat olleet autourheilu (2019), golf (2018), salibandy (2018) sekä triathlon (2016).

KUVIO 9. Eri lajiliittoja edustaneiden urheilijoiden osuudet jaetuista urheilija-apurahoista v. 1995–99.

KUVIO 10. Eri lajiliittoja edustaneiden urheilijoiden osuudet jaetuista urheilija-apurahoista v. 2016–20.

SELVITYKSEN KESKEISET TULOKSET

Selvityksessä on tarkasteltu Suomeen vuonna 1995 käynnistettyä valtion urheilijoiden valmennus- ja harjoitteluapurahajärjestelmää ja siinä tapahtuneita muutoksia kuluneiden 25 vuoden aikana. Järjestelmän kautta on tuettu 814 urheilijaa yhteensä noin 30 miljoonalla eurolla. Tuesta arvioilta vajaat kolme miljoonaa euroa on jaettu apurahaurheilijoiden valmentajille. Seuraavassa tiivistetään selvityksen keskeiset tulokset kolmeen kokonaisuuteen ja kolmeen kehitysehdotukseen.

Ensimmäiseksi urheilijoiden valtion apurahatuki on laajentunut Olympiatoivojen lisätuesta kolmiportaiseksi apurahajärjestelmäksi. 25 vuoden aikana apurahojen lukumäärä on lähes kymmenkertaistunut ja jaettu rahamäärä oli vuonna 2020 rahanarvon muutos huomioiden 5,3 kertaa suurempi kuin vuonna 1995. Apurahoihin suunnatun valtion avustuksen kasvu on mahdollistanut yhtä aikaa sekä perinteisten vahojen Olympiaurheilumuotojen, etenkin hiihtolajien ja yleisurheilun, apurahasummien kasvun sekä uusien urheilijaryhmien nousun apurahoille. Kaiken kaikkiaan apurahaa on sen historian aikana jaettu 45 eri lajiliiton urheilijoille. Paraurheilijat, naisurheilijat sekä nuoret lahjakkuudet on huomioitu aiempaa paremmin apurahapäätöksissä. Viime vuosina nuorille urheilijoille on myönnetty kaksikolmasosaa jaossa olleista apurahoista. Nuorten apurahojen kautta myös ammattiurheilulajit, kuten suuret joukkuelajit ja autourheilu on linkitetty apurahajärjestelmään.

Toiseksi Olympiamenestyksen metsästys näkyy yhä apurahakriteereissä. suurin 20 000 euron apuraha myönnetään ainoastaan Olympia- tai paralympialajien edustajille. Urheilija-apurahojen suhdetta urheilumenestykseen ei ole analysoitu tässä selvityksessä. Ilman tarkkaa selvitystä voidaan kuitenkin todeta, että apurahat yhdessä muiden huippu-urheilua edistävien toimien kanssa eivät ole nostaneet suomalaisen Olympiaurheilun tasoa. Arvokilpailumenestyksellä mitattuna erityisesti Olympiaurheilun taso on laskenut Suomessa koko 2010-luvun, eikä muutosta paremmasta ollut näkyvillä ennen korona-pandemiaa keväällä 2020 (Ks. liite 3.). Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomi on selvästi Norjaa ja Ruotsia jäljessä.

Kolmanneksi kansainvälisessä vertailussa selvisi, että suomalainen apurahajärjestelmä on apurahojen suuruudella mitattuna kilpailukykyinen verrattuna Ruotsin, Norjan ja Uuden-Seelannin vastaaviin apurahoihin, etenkin suuren 20 000 euron verottoman apurahan suhteen. Kaikissa verrokkimaissa urheilijan suuret tulot vähensivät apurahaa tai estivät kokonaan apurahan saamisen. Suomalainen 80 000 euron raja on korkea. Hollannissa apurahat ovat sidottuja maan minimipalkkatasoon ja päätökseen apurahojen suuruudesta vaikuttavat urheilijoiden tulojen lisäksi muut ikään ja tuloihin liittyvät tekijät. Hollannin järjestelmä näyttäytyy modernina muiden verrokkimaiden varsin perinteisiin apuraha- ja stipendijärjestelmiin verrattuna.

Selvityksen pohjalta apurahojen kehitystyössä tulisi huomioida ainakin seuraavia tekijöitä.

Ensimmäiseksi urheilijoiden apurahoissa tulisi päästä vähintään taitelijoiden ja tutkijoiden tilanteeseen, jossa urheilijan eläke- ja tapaturmavakuutus hoidetaan urheilijoiden ja apurahajärjestelmästä vastaavien tahojen yhteispuolella.

Toiseksi itse hakuprosessia voitaisiin keventää, jos Suomessa olisi käytössä moderni urheilijoiden datan hallintajärjestelmä (ks. Australian esimerkki: <https://www.ais.gov.au/ams>, viitattu 5.11.2020), josta voitaisiin koota informaatiota urheilijoista päätöksentekoa varten.

Kolmanneksi apurahan haku- ja myöntöprosessi painottuu hyvin vahvasti erilaisiin urheilullisiin menestys- ja kehittymispotentiaaleihin arviointeihin. Apuraha on sekä perusturva että valmennustuki, mikä näkyy siinä, että apurahat ja Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön tukipäätökset kulkevat tavallaan käsi kädessä. huippu-urheiluyksikkö toimii apurahapäätöksiä tekevän opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijatahona, joka valmistelee esityksen ministeriölle apurahojen saajista. Tulevaisuudessa huippu-urheiluyksikön urheilijaluokittelun kautta voitaisiin taata siinä mukana oleville urheilijoille perusturva, josta päättäminen ei olisi valmennuksesta vastaavien henkilöiden tehtävä, vaan sen hoitaisi erillinen taho, joka huomioisi tuessa urheilijan sosiaalisen asemaan sekä elämäntilanteen Hollannin mallin mukaan. Tällöin urheilijan kehittymisen tukeminen olisi selvemmin valmennuksen tehtäväkenttää.

LÄHTEET

HPSNZ 2020. Supporting high performance athletes. (<https://hpsnz.org.nz/resources/athlete-support/>). Viitattu 12.10.2020.

Kantola, Heikki. 2007. Valmennuksen jalanjäljet. 100 vuotta suomalaista urheiluvalmennusta. Suomen urheilumuseosäätiön julkaisu nro 35. Jyväskylä 2007.

Kokkonen, Jouko 2013. Liikunta hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Suomen Urheilumuseo. Otavan kirjapaino Oy; Keuruu.

Kärmeniemi, Mikko, Lämsä, Jari & Savolainen, Jari. 2013. Aikuisurheilijoiden sosioekonominen asema ja taloudelliset tukijärjestelmät. KIHUn julkaisusarja, nro 44. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, Jyväskylä 2013. https://www.urheilututkimukset.fi/media/urtu/julkaisut/2013_kar_aikuisurhesel13_62096.pdf. Viitattu 19.7.2020.

Lindfelt, Mikael 2007. 'Eliten e liten' – men växer. Förändrade perspektiv på elitidrott, R & D-report 2007; 17. Stockholm; Sveriges Riksidrottsförbund rf.

Lindfelt, Mikael 2010. Elite sports in tension: making identification the core moral norm for professional sports in the future. Sport n Society 13 (2), 186-198.

Mertanen, Tomi. 2012. Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Selvitys valtion taiteilija-apurahan saajista vuosina 2006-2010. Työpapereita Working Papers 50. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki 2012. https://www.taike.fi/documents/10162/76105/no_50.pdf. Viitattu 6.7.2020.

NOC*NSF 2020a. Stipendium. <https://nocnsf.nl/athlete-services/teamnl-inkomen/stipendium>. Viitattu 24.8.2020

NOC*NSF 2020b. Uitkeringsreglement Financiële Voorzieningen voor Topsporters van het Fonds voor de Topsporter. <https://nocnsf.nl/media/1131/def-uitkeringsreglement-financiele-voorzieningen-2019.pdf>. Viitattu 10.10.2020.

Ojala, Anna-Liisa 2015. Vaihtoehtoisuutta ja valtavirtaisuutta. Tutkimus suomalaisten lumilautailijoiden uria raamittavista asenteista, olosuhteista ja resursseista. Studies in sport, physical education and health 219. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Olympiatoppen 2020. Olympiatoppen, Støtteordningen, https://www.olympiatoppen.no/om_olympiatoppen/stoetteordninger/page1900.html. Viitattu 13.8.2020

Opetusministeriö 1994. Huippu-urheilu 2000. Strategia huippu-urheilun kehittämiseksi. Huippu-urheilun tehostamistyöryhmä. julkaisematon lähde.

Opetusministeriö 2004. Huippu-urheilutyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:22. Opetusministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, 2004.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020. Urheilijoiden valmennus- ja harjoitteluapurahat. <https://minedu.fi/-/urheilijoiden-valmennus-ja-harjoitteluapurahat>. Viitattu 22.9.2020.

Palomäki, Ilkka 2020. Yhtä kokonaisuutta. valmentaja -lehti 4/2020, s. 18-21.

Rautiainen, Pauli. 2008. Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään. Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikön julkaisuja n:o 34.

Riksidrottsförbundet 2020. Elitidrottsstipendium. (<https://www.rf.se/bidragochstod/Bidrag/stipendierochutmarkelser/Elitidrottsstipendium/>). Viitattu 3.10.2020

Saukkonen, Pasi 2014. Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi? Suomalaisen kulttuuripoliittikan viimeaikainen kehitys. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen verkkojulkaisuja 23/2014. Helsinki 2014.

Stenbacka, Wilhelm, Mäkinen, Jarmo, Lämsä, Jari & Nieminen, Maarit 2018. Liikunnan ja urheilun julkinen tuki ja rakenteet Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. KIHUn julkaisusarja, nro 62. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus. Jyväskylä. https://kihuenergia.kihu.fi/tuotostiedostot/julkinen/2018_ste_liikunnan_sel99_27365.pdf.

Suomen Olympiakomitea 2004. Toimintakertomus 2004. Suomen Olympiakomitea ry.

Sveriges Olympiska Komittee 2020. Idrottsstöd - Topp och Talang. (<https://sok.se/idrottsstod---topp-och-talang.html>). Viitattu 2.10.2020.

Taiteen edistämiskeskus 2020. Tietoa taiteilija-apurahasta. (<https://www.taike.fi/fi/tietoa-taiteilija-apurahasta>) Viitattu 13.9.2020.

Tolonen, Hannu 2020. Viranhaltija Hannu Tolosen vastaus sähköpostikysymykseen 26.10.2020. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.

Verohallinto 2020a. Apurahojen, stipendien ja tunnustuspalkintojen verotus. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48885/apurahojen-stipendien-ja-tunnustuspalkintojen-verotus3/>. Viitattu 19.10.2020.

Vero hallinto 2020b. Urheilusta saatujen tulojen verotus. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48990/urheilusta-saatujen-tulojen-verotus/>. Viitattu 1.11.2020.

Arkistolähteet

Valtioneuvosto 1994. Valtioneuvoston periaatepäätös 21.12.1994, Liite 8. Valtioneuvoston kirjaaja-konttorin arkisto, Ca: 1354 (pöytäkirjat 1994–1995). Kansallisarkisto, Helsinki

Opetusministeriö 1999. Valtion urheilija-apurahojen myöntämisperusteet, Dnro 6/011/1999. Opetusministeriön II arkisto, Da:445_1 toisteet (1999–1999). Kansallisarkisto, Helsinki.

Sanomalehtiartikkelit

Helsingin Sanomat 4.2.1995. Viinanen äänesti ainoana vastaan Hallitus esittää urheilijastipendejä verottomiksi. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000003405262.html>. Viitattu 5.9.2020

Helsingin Sanomat 6.2.1995. Urheilijarälssi - oikein vai väärin? <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000003405682.html>. Viitattu 5.9.2020.

Helsingin Sanomat 23.11.2001. Valtio lopettaa isopalkkaisten tukemisen. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000004013295.html>. Viitattu 5.9.2020.

Helsingin Sanomat 10.12.2003. Neljän urheilijan tulot ylittivät sovitun rajan. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000004188081.html>. Viitattu 5.9.2020.

Helsingin Sanomat 15.1.2004. "Kallen ympärillä käy kuhina" <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000004195414.html> Viitattu 12.10.2020

Helsingin Sanomat 18.1.2004. Kiittämättömät veropakolaiset. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000004196235.html>. Viitattu 6.10.2020

Helsingin Sanomat 16.6.2015. Yksilöurheilijat saavat vain murusia sponsoreilta. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002832198.html>. Viitattu 5.9.2020.

Helsingin Sanomat 30.8.2018. Purjehtijat maksavat kaiken itse – moni suomalainen urheilija joutuu maksamaan paikasta maajoukkueessa. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000005808525.html>. Viitattu 5.9.2020.

LIITTEET

LIITE 1. Valtion valmennus- ja harjoitteluapurahojen myöntäminen vuodelle 2020 -muistio

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Ylitarkastaja

Hannu Tolonen

MUISTIO

23.1.2020

Valtion valmennus- ja harjoitteluapurahojen myöntäminen vuodelle 2020

1. Käytettävissä olevat määrärahat

Valtioneuvosto teki 21 päivänä joulukuuta 1994 periaatepäätöksen tukijärjestelmän luomiseksi huippu-urheilijoille sekä heidän henkilökohtaisille valmentajilleen menestyksen takaamiseksi Atlantan ja Naganon olympiakisoissa. Tukijärjestelmän ensimmäinen vaihe kesti vuoteen 1998. Järjestelmä muutettiin nykyiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä 6.5.1999 (6/011/1999).

Valtion talousarviossa vuodelle 2020 on varattu urheilija-apurahiin enintään 2 300 000 euroa.

Apuraha on veroton tuloverolain (1535/1992) 82 §:n 1 momentin 4 kohdan (1170/1998) nojalla.

2. Myöntämisperusteet

Liikuntalain (390/2015) 14 §:n nojalla opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää valtionavustuksia erilaiisiin huippu-urheilua edistäviin tarkoituksiin.

Urheilijoille myönnettävän harjoittelu- ja valmennusapurahan tavoitteena on luoda urheilijan ammattimaiselle ja päätoimiselle valmentautumiselle taloudelliset edellytykset siten, että urheilijalla on mahdollisuus menestyä kansainvälisissä arvokisoissa. Työssäolo tai opiskelu ei kuitenkaan ole apurahan saamisen esteenä.

Avustukset ovat harkinnanvaraisia. Hakemusten arviointi ja keskinäinen vertailu perustuvat kokonaisarviointiin, jossa otetaan huomioon seuraavat perusteet:

1. Apurahan myöntämisen edellytyksenä on urheilijan sitoutuminen huippu-urheilukriteerit täyttävään tavoitteelliseen valmentautumiseen.
2. Urheilijoille myönnettävän harjoittelu- ja valmennusapurahan tavoitteena on luoda urheilijan ammattimaiselle/päätoimiselle valmentautumiselle taloudelliset edellytykset. Työssäolo tai opiskelu ei kuitenkaan ole apurahan saamisen esteenä.
3. Apurahaa myönnettäessä otetaan huomioon urheilijan kansainväliset näytöt sekä arvioidaan urheilijan menestysmahdollisuudet tulevissa urheilun kansainvälisissä arvokilpailuissa ja urheilijan tuloskehitys suhteessa lajin kansainväliseen tasoon ja kehitykseen. Yksittäinen arvokisamenestys tai huipputulos ei vielä takaa urheilijalle apurahaa tai sen tason korotusta.

4. Arvioinnissa huomioidaan myös lajien erityispiirteet, kansallinen ja kansainvälinen arvostus ja taso, eri kilpailuluokkien taso sekä kilpailuihin osallistuvien maiden ja urheilijoiden määrä. Niissä urheilumuodoissa, joissa on sekä olympia- ja ei-olympialajeja, huomioidaan arvioinnissa vain olympialajien näytöt.
5. Apurahan saamisen yleisenä edellytyksenä on, että urheilijalla on henkilökohtainen valmentaja tai valmennustiimi ja lajilla on kansainvälisiin arvokilpailuihin valittu maajoukkue sekä valmennusjärjestelmä. Lähtökohtaisesti apurahan saanti edellyttää myös urheilijan kuumista lajiliiton maajoukkue- ja valmennusjärjestelmän piiriin.

Apurahoja harkittaessa pidetään tavoitteena pitkäjänteistä tukijärjestelmää. Apurahapäätökset tehdään kuitenkin vuosittain valtion talousarvion rajoissa. Apurahaa ei myönnetä urheilijoille, joiden verotettavat tulot viimeisimmässä vahvistetussa verotuksessa (2018) ylittävät 80 000 euroa.

Apurahan myöntämisen ehtona lisäksi on;

1. Sitoutuminen pitkäjänteiseen, huippu-urheilukriteerit täyttävään ammattimaiseen valmentautumiseen;
2. Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikön, lajiliiton ja urheilijan välisen kolmikanta-urheilijasopimuksen allekirjoittaminen ennen apurahan maksatuksen käynnistämistä;
3. Asianomaisen lajiliiton sekä huippu-urheiluyksikön kanssa sovitun valmennus- ja kilpailusuunnitelman noudattaminen, valmennuksen seuranta ja raportointi sekä sopimuksessa määriteltujen eettisten periaatteiden noudattaminen;
4. Maailman Antidopingtoimikunnan (WADA) ja Suomen urheilun eettisen keskuksen SUEK ry:n voimassa olevan urheilua antidopingsäännösten noudattaminen;
5. Sitoutuminen olinpaikkatietojärjestelmän edellyttämien tietojen antamiseen Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry:lle;
6. Apurahaa ei myönnetä alle 16-vuotiaille

Mikäli urheilija lopettaa uransa apurahakauden aikana, lopetetaan apurahan maksatus. Urheilijan on välittömästi tehtävä asiasta kirjallinen ilmoitus opetus- ja kulttuuriministeriöön.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Suomen Olympiakomitea ry ovat sopineet, että huippu-urheiluyksikön vastuulla on seurata urheilijoiden urakehitystä ja ilmoittaa välittömästi urheilijan uraan liittyvistä muutoksista. Mikäli urheilija antaa vääriä tietoja ministeriölle tai huippu-urheiluyksikölle, voidaan jo myönnetty apuraha periä takautuvasti takaisin. Lisäksi huippu-urheiluyksikkö seuraa yhdessä asianomaisten lajiliittojen kanssa apurahaa saaneiden urheilijoiden valmentautumista ja menestymistä samoin kuin kouluttautumista ja muiden velvoitteiden hoitamista.

3. Apurahakohtaiset kriteerit

20 000 euron suuruinen valmennus- ja harjoitteluapuraha on tarkoitettu ehdottomalla ja vakiintuneella kansainvälisellä huipulla oleville olympia- tai paralympialajien yksilöurheilijoille. 20 000 euron apurahan saava urheilija arvioidaan potentiaaliseksi seuraavien olympialaisten tai paralympialaisten mitaliurheilijaksi. Apuraha voidaan harkinnalla myöntää myös välittömän ja erityisen mitalipotentiaalin omaavalle nuorelle, uransa vahvassa kehitysvaiheessa olevalle urheilijalle.

10 000 euron suuruinen valmennus- ja harjoitteluapuraha voidaan myöntää sellaisille yksilölajien urheilijoille, jotka ovat kansainvälisissä arvokilpailuissa tai muissa vastaavissa kansainvälisissä kilpailuissa

vakiinnuttaneet tasonsa 16 parhaan joukkoon olympialajeissa ja 8 parhaan joukkoon paralympialajeissa. Heidät arvioidaan tulevaisuuden pistesijaurheilijoiksi olympialajeissa ja mitaliurheilijoiksi paralympialajeissa. 10 000 euron apuraha voidaan myöntää myös:

- Urheilu-uransa kehitysvaiheessa oleville nuorille urheilijoille, joilla on hyviä näyttöjä aikuisten kansainvälisistä arvokilpailuista tai vastaavista kansainvälisistä kilpailuista ja jotka arvioidaan tulevaisuuden aikuisten arvokilpailumenestyjiksi.
- Olympia- tai paralympiajoukkuelajien urheilijoille, joilla arvioidaan kansainvälisten arvokilpailu- tai tasoltaan vastaavien kilpailujen näyttöjen perusteella olevan mahdollisuus mitaleille olympialaisissa tai lajin MM-kilpailuissa.
- Ei-olympialajien yksilöurheilijalle, joka on mitaliehdokas seuraavissa lajin MM-kilpailuissa.

6 000 euron suuruinen valmennus- ja harjoitteluapuraha on tarkoitettu yksilö- ja joukkuelajien urheilijoille, jotka urheilu-uran kehityksen perusteella arvioidaan tulevaisuuden arvokilpailumenestyjiksi (lähelläkohtaisesti nuoret urheilijat). Urheilijan menestyspotentiaalia arvioidaan vertaamalla hänen tulos- ja suoritustasoaan aikuisten kansainväliseen tasoon.

Apuraha voidaan myöntää myös yksilölajien joukkueen urheilijoille tai paralympialajien joukkueurheilijoille, joilla arvioidaan kansainvälisten näyttöjen perusteella olevan tulevaisuudessa mahdollisuus mitalisijoihin joukkue- tai viestikilpailussa olympialaisissa, paralympialaisissa tai lajin MM – kilpailuissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö maksaa urheilijalle kuukausittain yhden kahdestoistaosan myönnetystä apurahasta.

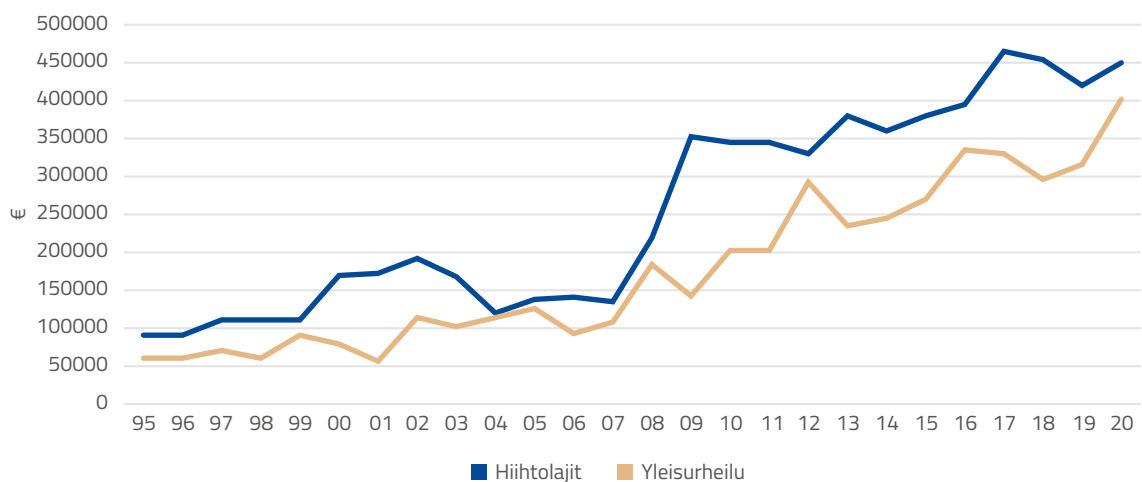
LIITE 2. Apurahaurheilijoiden lukumäärät, rahasummat ja paraurheilijoiden osuudet lajiliitoittain 1995–20.

Urheilumuoto tai – laji 1995–2020	Urheilijoita	Apurahat, €	Paraurheilijat, kpl	Paraurheilijat, €	Paraurheilijat €, %
Hiihtolajit	152	6 588 624 €	12	524 085 €	8,0
Yleisurheilu	123	4 588 604 €	17	1 163 388 €	25,4
Purjehdus	33	1 780 182 €	1	40 000 €	2,2
Ampumaurheilu	46	1 640 213 €	4	244 500 €	14,9
Paini	36	1 349 750 €	0	0 €	0,0
Uintilajit	27	1 252 682 €	7	265 888 €	21,2
Suunnistuslajit	44	1 043 061 €	0	0 €	0,0
Lumilautailu	28	947 388 €	1	115 000 €	12,1
Jousiammunta	8	605 065 €	5	535 500 €	88,5
Jääkiekko	39	790 000 €	0	0 €	0,0
Judo	14	509 589 €	2	179 500 €	35,2
Voimistelulajit	26	503 364 €	0	0 €	0,0
Luistelu	10	509 000 €	0	0 €	0,0
Melonta	13	495 766 €	0	0 €	0,0
Pyöräilylajit	13	483 897 €	8	279 299 €	57,7
Ampumahiihto	19	481 976 €	0	0 €	0,0
Taitoluistelu	14	492 500 €	0	0 €	0,0
Lentopallo & beach volley	25	421 000 €	0	0 €	0,0
Nyrkkeily	11	377 679 €	0	0 €	0,0
Ratsastuslajit	7	367 000 €	3	253 000 €	68,9
Soutu	9	354 299 €	0	0 €	0,0
Keilailu	11	251 500 €	0	0 €	0,0
Pöytätennis	5	203 000 €	4	175 000 €	86,2
Taekwondo	5	202 299 €	0	0 €	0,0
Koripallo	20	185 000 €	0	0 €	0,0
Jalkapallo	14	185 000 €	0	0 €	0,0
Painonnosto	7	129 388 €	0	0 €	0,0
Triathlon	4	123 000 €	2	87 000 €	70,7
Karate	4	109 388 €	0	0 €	0,0
Miekkailu	5	107 089 €	0	0 €	0,0
Sulkapallo	4	98 000 €	0	0 €	0,0
Tennis	5	86 500 €	1	22 500 €	26,0

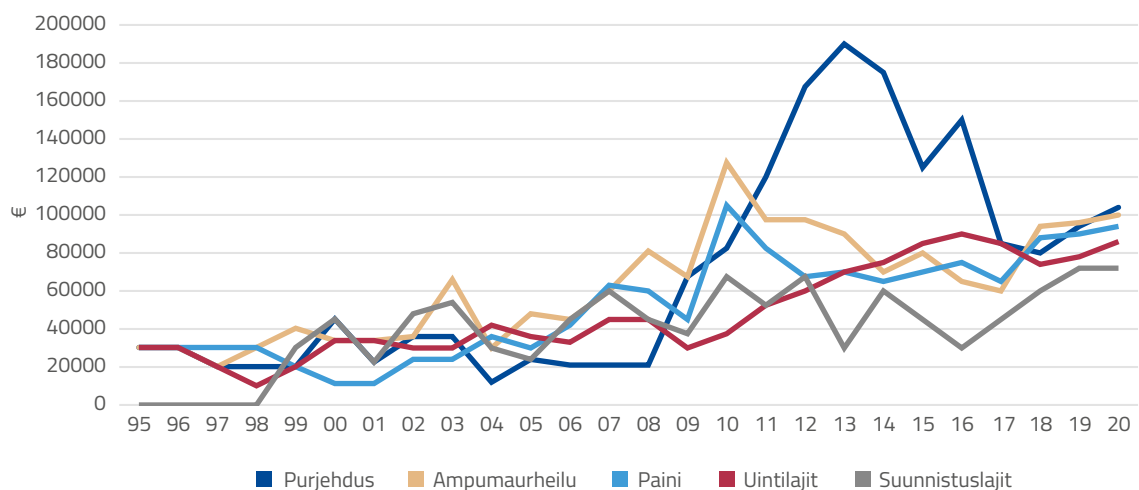
Curling	6	77 000 €	0	0 €	0,0
Voimanosto	3	59 500 €	2	48 500 €	81,5
Maalipallo	5	55 000 €	5	55 000 €	100,0
Squash	3	51 000 €	0	0 €	0,0
Salibandy	4	36 000 €	0	0 €	0,0
Autourheilu	2	24 000 €	0	0 €	0,0
Golf	3	24 000 €	0	0 €	0,0
Potkurnyrkkeily	2	24 000 €	0	0 €	0,0
Nykyaikainen 5-ottelu	1	12 000 €	0	0 €	0,0
Sukellus	1	12 000 €	0	0 €	0,0
YHTEENSÄ	814	27 711 587 €	74	3 988 160 €	14,4

LIITE 3. LAJLIITTOKOHTAISIA APURAHATARKASTELUJA VUOSINA 1995–2020

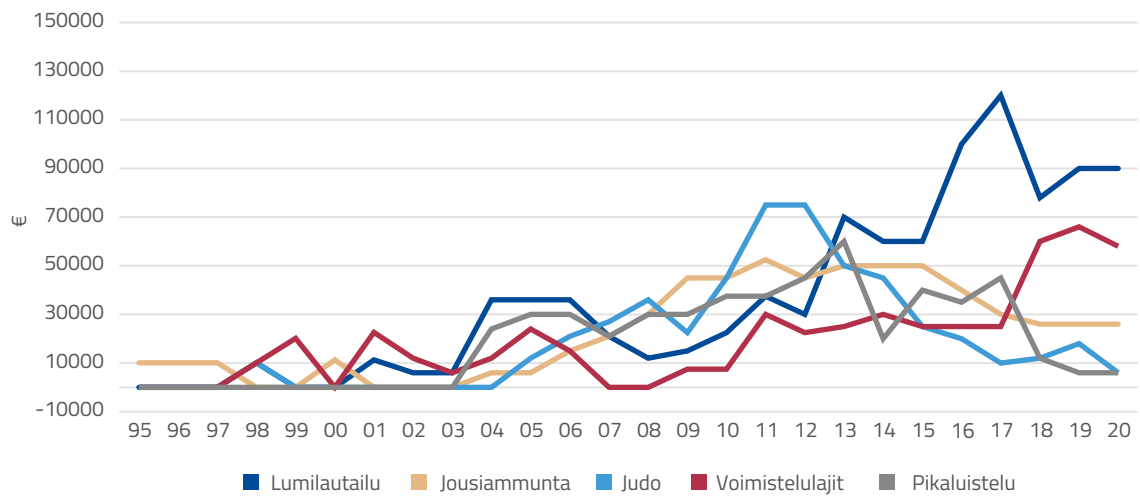
KUVIO 1. Hiihtolajien ja yleisurheilun apurahat 1995–2020, €

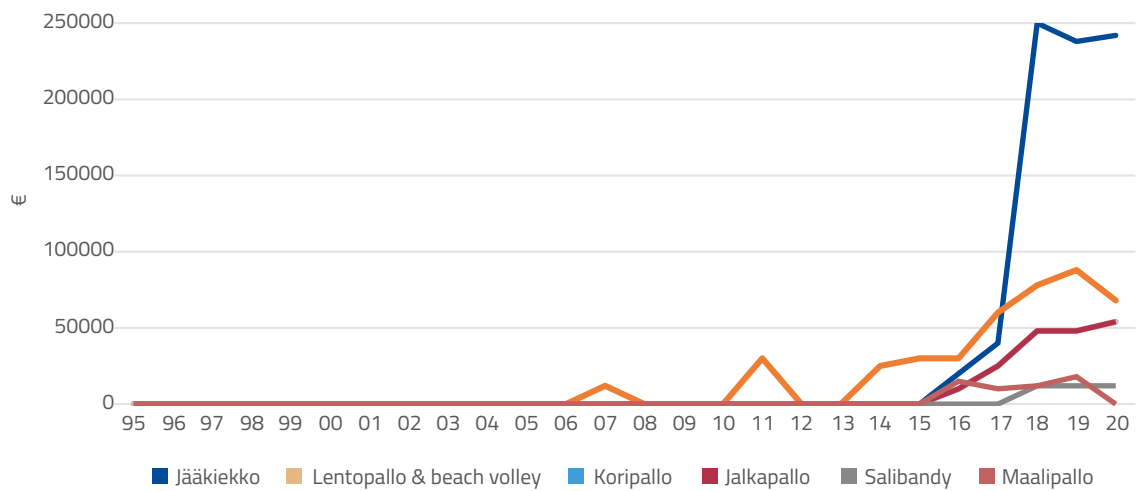
KUVIO 2. Purjehduksen, ampumaurheilun, painin, uinti- ja suunnistuslajien apurahat 1995–2020, €

KUVIO 3. Lumilautailun, jousiammunnan, judon, voimistelulajien ja pikaluistelun apurahat 1995–2020, €.

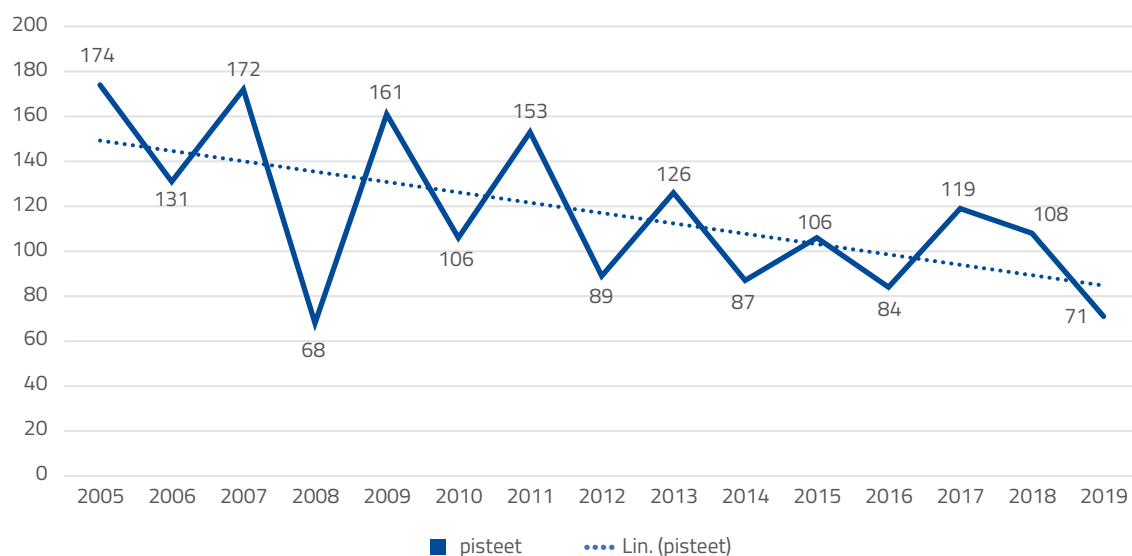

KUVIO 4. Joukkuelajien apurahat 1995–2020, €.

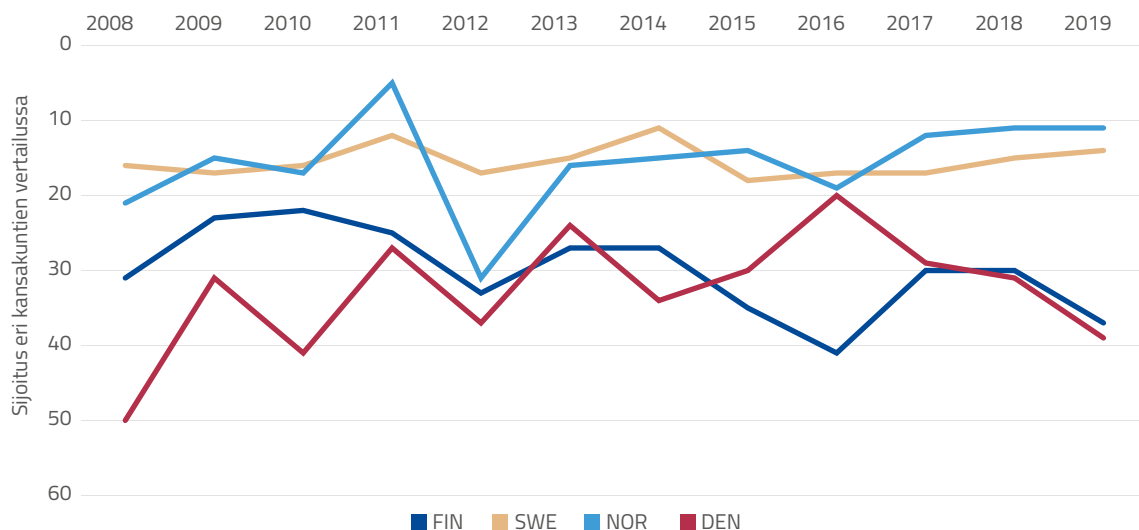

LIITE 4. SUOMALAISTEN URHEILIJOIDEN KANSAINVÄLINEN MENESTYS

KUVIO 1. Suomalaisten urheilijoiden saavuttamat TOP8 pisteet Olympialajien MM- ja Olympiakisoissa vuosina 2005–2019. (1. sija = 8 pistettä...8 sija = 1 piste).

KUVIO 2. Suomalaisen huippu-urheilun sijoitus The greatest sporting nation -sivuston vertailussa. (LÄHDE: <https://greatestsportingnation.com/global-cup-2020>, viitattu 1.11.2020).

KIHUn julkaisusarja, nro 76

ISBN 978-952-7290-19-4 (verkkojulkaisu)

ISSN 2489-8317 (verkkojulkaisu)